

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

імені М. П. ДРАГОМАНОВА

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Пояснювальна записка

до дипломного проекту бакалавра

на тему:

**СЕРІЯ ДЕКОРАТИВНИХ ПАННО «КОЛОВОРОТ» І МЕТОДИКА
НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
ТЕХНІКИ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ**

*Текст містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне*

джерело

студентка 4 курсу, групи 40 ом

Виконала:

напряму підготовки

023 Образотворче мистецтво,

декоративне мистецтво, реставрація

Петрик Ірина Василівна

Керівник:

Шалварова К.С., старший викладач

кафедри образотворчого мистецтва

НПУ імені М.П.Драгоманова

Рецензент:

Смірнова О.О., к.п.н., доцент

кафедри образотворчого мистецтва

НПУ імені М.П. Драгоманова

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

Факультет педагогіки і психології

Кафедра образотворчого мистецтва

Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр

Напрямок підготовки 02 Культура і мистецтво

Спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
професор Шевнюк О.Л.

“23” сересия 2020 року

**З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ СТУДЕНТУ**

Петрик Ірині Василівні

1. Тема роботи (проекту) Серія декоративних панно «Коловорот» і методика навчання учнів позашкільних навчальних закладів техніки петриківського розпису, керівник роботи (проекту) Шалварова Катерина Станіславівна, старший викладач кафедри образотворчого мистецтва Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, затверджені наказом від “20” исовтмня 2020 року № н3
2. Строк подання студентом роботи (проекту) 26 травня 2021 року
3. Вихідні дані до роботи (проекту) _____
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
 - конкретизувати історико-технологічні особливості петриківського розпису;
 - здійснити аналіз образотворчих аналогів і прототипів авторської композиції, методичних джерел з теми дослідження;
 - простежити динаміку процесу творчого пошуку над художніми образами авторських панно;
 - виокремити цільову і змістову складові навчання петриківському розпису в закладах позашкільної освіти;
 - розробити систему завдань для ефективного навчання петриківському розпису учнів закладів позашкільної освіти, описати використання сучасних нетрадиційних технік у виконанні петриківського розпису.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Тонований папір розмір 50x70 (4 шт.), гуаш, акрил.

6. Консультанти розділів роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Шалварова К.С., ст..вик. каф.ом.НПУ ім. М.П.Драгоманова	<i>ШШ</i>	<i>ШШ</i>
2	Шалварова К.С., ст..вик. каф.ом.НПУ ім. М.П.Драгоманова	<i>ШШ</i>	<i>ШШ</i>

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Затвердження теми дипломного проекту	жовтень	<i>вик</i>
2.	Збір теоретичного, практичного та творчого матеріалу до дипломного проекту	листопад	<i>вик</i>
3.	Затвердження ескізів дипломного проекту	березень	<i>вик</i>
4.	Творча робота над дипломним проектом	березень	<i>вик</i>
5.	Формулювання висновків дипломного проекту	квітень	<i>вик.</i>
6.	Попередній захист проекту	квітень	<i>вик.</i>

7. Дата видачі завдання 23 вересня 2021 р.

Студент

Петрик
(підпис)

Петрик І.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи (проекту)

(підпис)

*ШШ*Шалварова К.С., старший викладач
(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

Примітки:

1. Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломної роботи (проекту) і контролю за ходом роботи з боку кафедри і директора інституту (декана факультету).
2. Розробляється керівником дипломної роботи (проекту). Видається кафедрою.
3. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОГО ПРОЕКТУ

Направляється студент Петрик І.В.
(прізвище та ініціали)

до захисту дипломної роботи (проекту)

за напрямом підготовки **02 Культура і мистецтво**

спеціальністю **023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація**

на тему: Серія декоративних панно «Коловорот» і методика навчання учнів позашкільних навчальних закладів техніки петриківського розпису

Дипломний проект і рецензії додаються.

Декан Факультету

проф.Олефіренко Т.О.

(підпис)

Довідка про успішність

Петрик І.В.

(прізвище та ініціали студента)

за період навчання на факультеті педагогіки та психології з 20 17 року до 20 21 року повністю виконав навчальний план за напрямом підготовки, спеціальністю з таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно 97,44%, добре 2,56%, задовільно 0,00%;

шкалою ECTS: A 97,44%; B 2,56%; C 0,00%; D 0,00%; E 0,00%.

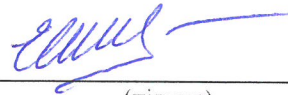
Секретар факультету

А.Олександрівна Александрівна А.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Висновок керівника дипломної роботи (проекту)

Студент (ка) Петрик Ірина Василівна дуже відповідально поставилася до роботи над теоретичною та практичною частинами дипломної роботи. Уважно і глибоко вивчала літературні та он-лайн джерела з обраної теми, у процесі творчого пошуку постійно консультувалась з керівником, дослухалась до зауважень та покращувала елементи практичної і теоретичної частин роботи.

Керівник роботи (проекту) _____

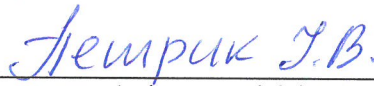
(підпис)

“28” травня 2021 року

Висновок кафедри про дипломну роботу (проект)

Дипломний проект розглянуто.

Студент _____

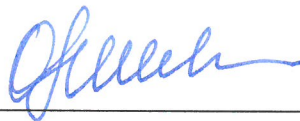

(прізвище та ініціали)

допускається до захисту даного проекту в Державній екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри

образотворчого мистецтва _____

професор О.Л.Шевнюк

Примітки:

1. Зазначаються дані щодо навчальних досягнень студента за період навчання у вищому навчальному закладі, висновок керівника дипломної роботи (проекту) та висновок кафедри про дипломну роботу (проект).

2. Формат бланка А5 (148×210 мм), 2 сторінки.

ВІДГУК НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Петрик Ірини Василівни

(Прізвище, ім'я, по-батькові)

Зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

ОКР бакалавр

Тема дипломної роботи СЕРІЯ ДЕКОРАТИВНИХ ПАННО «КОЛОВОРОТ» І МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТЕХНІКИ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ

Матеріали тонований папір, гуаш, акрил

1. Актуальність теми

Залучення учнівства позашкільних навчальних закладів до вивчення і оволодіння петриківським розписом, його традиційними елементами і сучасною інтерпретацією мотивів, композицій, колірних вирішень, сприяють формуванню у вихованців національної свідомості, творчого мислення і естетичного смаку. Активне впровадження всесвітньо відомого народного розпису в систему позашкільної освіти стане поштовхом до розвитку їх творчого потенціалу, заохотить до збереження та популяризації національної культурної спадщини.

2. Позитивні якості роботи

Студентка Петрик Ірина ґрунтовно дослідила мистецтво петриківського розпису, його елементів в історичному розвитку, здійснила аналіз творчості народних майстрів і сучасних художників, що працюють з цим розписом, проаналізувала його композиційні і колористичні можливості в процесі створення власної творчої роботи.

Також студентка дослідила роль і значення навчально-творчої діяльності учнів позашкільних навчальних закладів по художньому освоєнню петриківського розпису і розробила серію цікавих і ефективних завдань для навчання учнівства в системі неформальної освіти.

3. Практична цінність висновків і рекомендацій

Практичне значення дослідження полягає в розробці рекомендацій щодо впровадження в практику позашкільних навчальних закладів ефективної системи завдань по оволодінню вихованцями основами петриківського розпису та навчання їх інтерпретації його мотивів у творчій роботі з різноманітними художніми матеріалами. Така система завдань може бути продуктивно використана з метою вдосконалення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін, процесу образотворчого навчання дітей в позашкільних установах.

4. Наявність недоліків

Практична частина роботи виконана якісно і професійно, проте одному з чотирьох панно не вистачає цілісності, що не впливає на загальне позитивне враження від квадриптиху.

4. Загальна оцінка роботи

Якісно виконане студенткою теоретичне дослідження та професійність у виконанні практичної частини роботи заслуговують на позитивну оцінку.

Науковий керівник

старший викладач кафедри образотворчого мистецтва

НПУ імені М. П. Драгоманова

Шалварова К.С.

(прізвище, ініціали)

«28» травня 2021 р.

РЕЦЕНЗІЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Петрик Ірини Василівни

(Прізвище, ім'я, по-батькові)

Зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

ОКР бакалавр

Тема дипломної роботи Серія декоративних панно «Коловорот» і методика навчання учнів позашкільних навчальних закладів техніки петриківського розпису»

1. Висновок про ступінь відповідності виконаної роботи дипломній кваліфікації і профільуючій спеціальності бакалаврська робота Петрик Ірини відповідає всім вимогам таких наукових робіт. Має понятійний апарат, всі його складові: актуальність, об'єкт, предмет, мету, завдання, які під час наукового дослідження виконані.

2. Перелік позитивних якостей роботи (з виділенням елементів творчості) Петрик Ірина у даній науково-практичній роботі розробила та обґрунтувала методику для ефективного навчання петриківському розпису дітей у закладах позашкільної освіти, створила авторську серію декоративних панно «Коловорот». Конкретизувала історико-технологічні особливості петриківського розпису. Здійснила аналіз образотворчих аналогів і прототипів авторської композиції, методичних джерел з теми дослідження. Простежила динаміку процесу творчого пошуку над художніми образами авторських панно. Виокремила цільову і змістову складові навчання петриківському розпису у закладах позашкільної освіти. Розробила систему завдань для ефективного навчання петриківському розпису учнів закладів позашкільної освіти, описати використання сучасних нетрадиційних технік у виконанні петриківського розпису.

Практична робота Ірини – це рекомендації щодо впровадження в практику закладів позашкільної освіти методики навчання петриківського розпису, котрі можуть бути продуктивно використаними з метою вдосконалення кваліфікації викладачів, процесу образотворчого навчання учнів закладів позашкільної освіти, збагаченні методичної складової художньо-педагогічної практики та художньо-естетичного виховання молоді, підвищенні ефективності навчально-виховної роботи, а також професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва та керівників гуртків закладів позашкільної освіти.

А також, це виконана Іриною серія декоративних панно «Коловорот», основним мотивом яких є дерево життя. Дерево життя, або світове дерево – це ніби символічна модель світу. Кожна зі складових несе у собі смислове навантаження, де символами ранку є півник, олень, ластівки, ніч символізує сова. Багато елементів взяті із народної чи літературної символіки. І, студентка дуже тісно свої сюжети переплітає з фольклором та часом доби. Так, вечірній час вона асоціює з котиком, як у пісні-колисковій «Спи, моя радість, усни» Фрідріха Вільгема Готтера у перекладі Софії Свириденко йдеться та рибками, що заснули в озері. День з бджілками з коником, котрі трудяться, а ввечері з поля повертаються баранці та овечки. Кожне панно Ірини містить елементи

Довідка
про результати антиплагіатної перевірки бакалаврської роботи

Комісією з академічної етики факультету педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова здійснено перевірку бакалаврської роботи на тему: **Серія декоративних пано «Коловорот» і методика навчання учнів позашкільних навчальних закладів техніки петриківського розпису**

студентки (та) 4 курсу спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація щодо дотримання норм академічної етики.

ППП студента **Петрик І. В.**

За результатами аналізу роботи та аналізу звіту подібності, який було згенеровано системою виявлення збігів/ідентичності/схожості компанії UNICHECK, комісія дійшла до наступного висновку (*вибрати один з варіантів*):

1) Комісією *не виявлено* академічного плагіату. Дана бакалаврська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

2) *Комісією частково виявлений академічний плагіат 2,35%, а саме порушення процедури цитування наукових джерел.* Дана бакалаврська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

3) Комісією виявлено академічний плагіат (обґрунтування факту академічного плагіату додається). Дана бакалаврська робота не може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

4) Інше

Голова комісії

Секретар комісії

Матвієнко О.В.

Шулигіна Р.А.

Дата 6 травня 2021 р.

Ім'я користувача:
Матвієнко Олена Валеріївна

ID перевірки:
1007865266

Дата перевірки:
15.05.2021 12:51:43 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
15.05.2021 13:22:49 EEST

ID користувача:
95448

Назва документа: **Диплом_Петрик**

Кількість сторінок: 43 Кількість слів: 9674 Кількість символів: 74883 Розмір файлу: 100.22 KB ID файлу: 1007960639

2.35% Схожість

Найбільша схожість: 0.41% з Інтернет-джерелом (<http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/bitstream/0564/433/1/%D0%97%20%>).

2.35% Джерела з Інтернету

148

Сторінка 45

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

0.02% Цитат

Цитати

1

Сторінка 46

Не знайдено жодних посилань

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА	7
1.1.Історико-технологічні основи петриківського розпису.....	7
1.2.Аналіз образотворчих аналогів і джерел.....	11
1.3.Творча робота над художнім образом, композиційним та колористичним вирішенням авторської серії панно «Коловорот»	16
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ПЕТРИКІВСЬКОМУ РОЗПИСУ ДІТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	21
2.1.Мета і зміст навчання петриківському розпису учнів закладів позашкільної освіти	21
2.2.Система завдань для ефективного навчання основам петриківському розпису дітей у закладах позашкільної освіти	24
ВИСНОВКИ.....	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	38
ДОДАТКИ.....	43

ВСТУП

Актуальність. Петриківський розпис – це унікальне надбання української художньої культури. Історія його розвитку сягає глибин століть. Петриківський розпис пройшов складний шлях виникнення, удосконалення, вершини розквіту, занепаду і відродження через призму сучасного бачення.

Яскравий самобутній народний промисел спочатку був відомий лише у маленькому селі Петриківка, де він зародився. З року в рік слава про петриківських майстрів ширилася спочатку за межі села, області, а згодом і за межі країни. Традиційні розпис був втіленням єдності людини з природою, відображав ідею неперервності життя. Це втілювалося як у самому творі (бігунці), так і в традиції щороку оновлювати розписи, що сприяло розвитку не лише самого майстра, але і всієї народної творчості.

Петриківський розпис – це не тільки матеріальна, але і духовна спадщина українців. Він є невід’ємною складовою художньої культури, що єднає минуле із сьогоденням, зберігає і примножує національні традиції.

5 грудня 2013 року рішенням Міжурядового комітету з охорони нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО петриківський розпис включили до Репрезентаційного списку нематеріальної культурної спадщини людства. Таким чином традиційний розпис став першим власне українським об’єктом, який комісія удостоїла такого статусу [42].

Нині кожна держава приділяє увагу відродженню та розвитку традиційного народного мистецтва. Петриківський розпис – це приклад сучасного декоративного живопису, що зберігає вікові традиції і набуває нових якостей водночас [29].

З року в рік зростає кількість і якість інтерпретацій образів сучасного петриківського розпису, все більшу увагу майстри приділяють художньому вирішенню композиції і колористики творів, а також технічності їх виконання.

Оновився побут українців, відбулися зміни у світогляді і цінностях людей. Якщо раніше звичними побутовими речами був глиняний і дерев’яний

посуд, скрині і розписом вкривали їх, то зараз петриківкою оздоблюють вже сучасні побутові речі. Безперечно, у сувенірних крамничках можна побачити традиційні старовинні українські речі домашнього вжитку, проте все частіше люди надають перевагу таким сувенірам як власноруч розписані чохли для гаджетів, щоденники, футляри для окулярів, іграшки, ручки, еко-сумки, рюкзаки, сучасні чашки, листівки, автомобілі, хустинки. Петриківським розписом ілюструють книжки («Колобок», збірка пісень «Колисанки рідної землі»), створюють макети форми національної олімпійської збірної, а 2017 року його навіть поєднали із символікою Євробачення.

Настінний петриківський розпис теж не втрачає своєї актуальності і досі. Та якщо 150 років тому петриківкою були завітчані стіни сільських хатинок зовні та зсередини, то зараз його можна побачити на стінах під'їздів, в інтер'єрах кафе і ресторанів, бібліотек та державних установ, шкіл та лікарень, магазинів, на зупинках громадського транспорту, дитячих майданчиках. На Дніпропетровщині навіть є випущені літаки та автобуси з петриківським розписом.

Сучасне мистецтво інтерпретує народні традиції по-своєму, подає власне бачення, при цьому художні твори не втрачають духу автентичності. Петриківка завжди впізнавана з-поміж розписів інших народів, має власний стиль, неповторну плавність ліній і соковиті кольори, вона несе в собі національний характер, ментальність українського народу, акумулює вікові традиції.

Величезний внесок у відродження, розвиток і популяризацію народних промислів України здійснює Мистецька ініціатива UAmaze. Діяльність товариства спрямована на те, щоб національна спадщина українців ставала відомою не лише в Україні, але й поза її межами [48].

Організація активно займається відродженням петриківського розпису, а кілька років тому дала нове життя на той час маловідомому самчиківському розпису, що опинився на межі зникнення.

Волонтери UAmaze переконані, що народне мистецтво може бути стильним і сучасним, а не чимось застарілим. Вони пропонують співпрацю з державними організаціями та установами, навчальними закладами, ексклюзивними торговими марками. Команда UAmaze охоче проводить майстер-класи з петриківського розпису серед дітей та дорослих.

Мистецька освіта відіграє важливу роль у формуванні творчого погляду людини. Культура особистості і суспільства в цілому багато в чому залежить від її якості. Художня творчість є особливим видом культурної діяльності, який освітня система будь-якої країни повинна популяризувати [18;11].

Виходячи із цих міркувань, заклади позашкільної освіти є ідеальною базою для реалізації відродження та осучаснення національних традицій. Народна творчість є важливою складовою національно-культурного відродження України, через яку відбувається формування національної свідомості, творчого мислення, естетичного смаку. Позашкільні навчальні заклади мають широкі можливості для відродження традицій і пробудження національної свідомості. Декоративно-прикладне мистецтво сьогодні дозволяє частково вирішити проблеми естетичного виховання молодого покоління у позашкільному навчальному закладі [20].

Аналіз матеріалів за темою свідчить, що методиці навчання петриківського розпису приділяли велику увагу, проте на сьогодні науково-методичний простір цього питання є недостатнім для ефективної навчально-виховної роботи в закладах позашкільної освіти.

Актуальність теми визначається потребою нового погляду на старовинний національний промисел, на його активне впровадження в систему позашкільної освіти з метою розвитку творчого потенціалу вихованців і учнів, залучення їх до збереження та популяризації національної культурної спадщини.

Мета дослідження – розробити та обґрунтувати методику для ефективного навчання петриківському розпису дітей у закладах позашкільної освіти; створити авторську серію декоративних панно «Коловорот».

Виходячи із цього були поставлені такі **завдання дослідження**:

- конкретизувати історико-технологічні особливості петриківського розпису;
- здійснити аналіз образотворчих аналогів і прототипів авторської композиції, методичних джерел з теми дослідження;
- простежити динаміку процесу творчого пошуку над художніми образами авторських панно;
- виокремити цільову і змістову складові навчання петриківському розпису в закладах позашкільної освіти;
- розробити систему завдань для ефективного навчання петриківському розпису учнів закладів позашкільної освіти, описати використання сучасних нетрадиційних технік у виконанні петриківського розпису.

Об'єкт дослідження – процес навчання образотворчому мистецтву учнів закладів позашкільної освіти.

Предмет дослідження – методика навчання петриківському розпису учнів закладів позашкільної освіти.

Для розв'язання поставлених завдань дослідження були використані такі теоретичні та емпіричні **методи**: порівняльно-історичний, аналітичний – для вивчення філософської, мистецтвознавчої, психолого-педагогічної та методичної літератури з досліджуваної проблеми; типологічний – для визначення змісту зображень у традиційному петриківському розписі; культурно-історичний – для виявлення соціально-історичних передумов розвитку петриківського розпису; мистецтвознавчий – для вивчення стилістичних особливостей петриківського розпису; систематизація, класифікація та узагальнення – для визначення сутності та змісту навчання

петриківському розпису в системі позашкільної освіти; системно-структурний – для виявлення структури методів навчання петриківського розпису в закладах позашкільної освіти; моделювання – для проектування оптимальних методів навчання петриківському розпису учнів; спостереження – для виявлення ефективності пропонованої методики.

Наукова новизна дослідження:

- уточнено мету і зміст навчання петриківському розпису учнів позашкільних навчальних закладів;
- вперше розроблено систему оригінальних завдань для ефективного навчання основам петриківського розпису учнів закладів позашкільної освіти;
- конкретизовано особливості творчого композиційного і колористичного пошуку в процесі роботи над авторською серією декоративних панно «Коловорот»;
- подальшого розвитку набули уявлення про вплив народного мистецтва, зокрема петриківського розпису на формування творчої особистості учнів.

Практичне значення дослідження полягає в розробці рекомендацій щодо впровадження в практику закладів позашкільної освіти методики навчання петриківського розпису, яка може бути продуктивно використана з метою вдосконалення кваліфікації викладачів, процесу образотворчого навчання учнів закладів позашкільної освіти, збагаченні методичної складової художньо-педагогічної практики та художньо-естетичного виховання молоді, підвищенні ефективності навчально-виховної роботи, а також професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва та керівників гуртків закладів позашкільної освіти.

РОЗДІЛ 1. ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

1.1. Істоико-технологічні основи петриківського розпису

Історія петриківського розпису сягає глибокої давнини. Традиційно настінний розпис мав на меті не просто прикрасити оселю, а виконував функцію оберегу. Люди ще здавна розмальовували свої помешкання навколо дверей, вікон, пічного отвору, вишивали одяг на рукавах, полах і комірцях, адже вірили, що це допомагає уберегтися від нечистої сили. Така традиція зберігалася сотні років.

Кожен куточок України мав свої особливості настінних розписів, але найбільшого розквіту народне мистецтво досягло саме у селі Петриківка.

Територія Петриківки довгий час була у складі козацької паланки. Згодом Петро Калинишевський переніс на її територію церкву, цим самим заснувавши Петриківку. Навіть після повалення Запорізької Січі Петриківка лишалася вільною козацькою слободою. Мешканці села ніколи не відчували на собі кріпацької залежності, що сприяло розвитку народної творчості.

Дослідниця петриківського розпису Наталія Глухенька переконана, що свої традиції петриківка бере з орнаментики, що була поширена на території Запорізької Січі [40;5]. У ті часи панував стиль козацького бароко, що знайшов своє відображення у церквах на Січі. Люди бачили ті орнаменти і прагнули відтворити це у себе вдома. Цієї ж думки дотримується і художник Федір Панко. А ось дослідниця Юлія Смолій переконана, що петриківський розпис перейняв традиції настінного розпису осель Слобожанщини [36;12]. І все ж таки, розвинувся, трансформувався і досяг розквіту народний розпис саме у Петриківці.

Хатні розписи було прийнято змивати щовесни перед Великоднем і робити нові. Секрети малювання передавалися з покоління в покоління. Джерелом натхнення для народних умільців були навколишні рослини.

Для декорування приміщень найперше використовували саме рослинні мотиви, що пов'язано з рільничим характером діяльності українського народу. Рослина завжди була багатогранним символом в житті українців. Згадаймо такі свята як Вербна неділя, зелена Трійця, Русальні свята, яблучно-медовий Спас, Маковій, виноградно-яблучне Преображення. Саме з рослинами пов'язані обрядові пісні (веснянки, гаївки, русальні пісні, обжинкові пісні), традиційне українське весілля (гільце – весільне дерево). Отож і оселі селян були розмальовані саме рослинами.

Перші матеріали для малювання були дуже простими. Малювали власноруч зробленими пензликами з котячої шерсті, паличками і навіть пальцями. Барвники теж мали природне походження (відвар кори, квітів і трав, сік ягід, листя рослин).

Пензлик з котячої шерсті, так звана «котячка», давав змогу створювати надтонкі лінії, робити пластичні завитки і плавний перехід кольорів. Саме котячі пензлики дозволяють майстрам так віртуозно виконувати різноманітні візерунки. Класичними елементами петриківського розпису є «зернятко», «горішок» та «перехідний мазок». На основі їх художники робили усі ті орнаменти, які милують око.

Розмальована хата свідчила про чистоту і світло душі господаря. Найзавзятіших господинь називали «чепурушками».

Наприкінці XIX ст. винайшли анілінові барвники, а папір став загальнодоступним. Люди почали малювати петриківські візерунки не на стінах, а на папері. Такі розписані аркуші клеїлися на стіни згідно з традиційними правилами оздоблення хати. Це значно спростило процес оновлення розписів, до того ж мальовки можна було навіть придбати на ярмарку. Спочатку виконували орнаменти на стрічках, щоб наклеїти біля вікон і дверей. Популярними були і так звані «килими» - великі розписи, якими прикрашали простір над ліжками тощо. Згодом петриківські мальовки

перестали бути частинкою стіни на папері та утвердилися як самостійний твір мистецтва.

У той же період петриківськими візерунками починають оздоблювати різні предмети хатнього вжитку: глечики, тарілки, ложки, скрині тощо. Відтоді секрети петриківського розпису передавалися не лише з покоління в покоління по жіночій лінії. До традиційного малювання залучалися цілі родини. Розписані вироби почали продавати на ярмарках в сусідніх селах і регіонах. Так Петриківка стала великим торговим центром, а слава про петриківських майстрів ширилася далеко за межі села.

Попит на вироби від народних майстрів стрімко зростав, а це спонукало художників з народу підвищувати художній рівень малюнків і покращувати техніку їх виконання. Цим ремеслом на продаж почали займатися тільки найбільш вправні умільці. До початку ХХ століття петриківський розпис утвердився як самостійний неповторний жанр народного мистецтва.

Саме на початку ХХ століття петриківським розписом почали цікавитися історики та мистецтвознавці. Відкрив це унікальне мистецтво для України і для всього світу український етнограф Дмитро Яворницький.

Випробуванням для народної творчості стала Перша світова війна. У повоєнні роки відроджувати петриківський розпис взявся Олександр Статива. 1936 року він відкрив дворічну школу декоративного малювання, де викладачем була майстриня Тетяна Пата.

Таким тоді був перший занепад і перше відродження традиційного розпису. Невдовзі були організовані виставки народної творчості у Києві і навіть у Москві. Так про Петриківку дізналися у великих містах, а до майстринь прийшло визнання.

Дворічна школа декоративного малювання існувала аж до Другої світової війни. Відтоді майстри при роботі на аркуші паперу більше не думали, де буде висіти мальовка, не прив'язували твір до інтер'єру, а орієнтувалися на

композицію у форматі. Таким чином мальовки остаточно перетворилися на самостійний художній твір.

У повоєнні роки кілька майстринь (Надія Білокінь, Василь Вовк, Ганна Ісаєва, Ганна Павленко, Тетяна Пата,) переїхали до Києва, де відкрили Київську сувенірну фабрику ім. Т.Г.Шевченка, і петриківський розпис почали застосовувати у промисловості. Сувеніри випускали на найдоступнішій сировині – пресованій тирсі. Через брак якісних матеріалів для розпису, майстри були змушені ґрунтувати основу виробів темною фарбою. Тоді вперше виник петриківський розпис не на традиційному білому, а на чорному тлі. У такій формі він був поширений у радянські часи навіть у Петриківці.

1958 року у Петриківці Федір Панко заснував фабрику «Дружба», принципи роботи якої були подібними Київській фабриці. Але саме на «Друзбі» вперше майстри відійшли від традиційних жовто-червоних кольорів і почали виконувати композиції у блакитно-синіх, фіолетових тонах і навіть в пастельних відтінках. Водночас розпис набув більшої графічності і чіткості.

У другій половині ХХ століття петриківському розпису почали професійно навчати у Петриківській дитячій художній школі, а згодом і в художньо-промислових технікумах (Київський, Дніпропетровський).

Петриківський орнамент сьогодні став не просто візитівкою Петриківки, але і художньою візитівкою всієї України. Петриківські мотиви прикрашають банківські картки, поштові марки, державні установи, автомобілі, будівлі. Проводяться виставки і майстер-класи петриківського розпису, створюються організації для його поширення. Загалом, українці сприяють відродженню і розвитку традиційного петриківського промислу.

Отже, петриківський розпис увесь час змінюється і розвивається. З кінця ХХ століття петриківське малювання вийшло за межі сільського побуту і в сучасних умовах демонструє нове використання народного мистецтва (сувенірна продукція, авторські твори). Від настінного хатнього малювання петриківський розпис перейшов на папір та побутові речі різного матеріалу та

призначення. Вдосконалюється техніка розпису, змінюється коло використовуваних образів. Сучасні майстри для виконання розписів обирають найрізноманітніші фарби (акварель, гуаш, темпера, акрил, олія), проте незмінним лишаються техніка виконання і пензлик з котячої шерсті.

1.2. Аналіз образотворчих аналогів і джерел

Петриківський розпис існує вже більше ста років. За цей час народний розпис зазнав великих змін, але при цьому зберіг усі традиційні елементи і прийоми. Нині в петриківському розписі стилізують різних тварин, широко застосовують образи людей, розширюють коло зображуваних рослин.

Однією із перших майстринь, чиї роботи дійшли до наших часів, є Тетяна Пата. Основою композиції більшості розписів Тетяни Пати є «букет», «вазон» та «дерево життя». Поширеним є також традиційний бігунець. Роботи майстрині відзначаються пластикою ліній та округлістю форм. У розписах Тетяни Пати домінують локальні кольори, переважно це червоний, жовтий, зелений, синій та рожевий. У мальовці «Троянди», 1928-1930 (Додаток А, рис. А.1.1), загальна композиція якої асиметрична, локальним червоним кольором виконані квіти, а теплим зеленим перисте листя. А ось «Жоржини» 1937 (Додаток А, рис. А.1.2.) виконані з майже ідеальною симетрією. Тетяна Пата використала прийом продряпування вологої фарби у мальовці «Калина» 1930 (Додаток А, рис. А.1.3). Яскравою, помітною і надзвичайно урочистою є мальовка «Квіти. Панно» 1949 (Додаток А, рис. А.1.4). Робота дуже контрастна, незважаючи на домінування червоного кольору, має безліч нюансних відтінків як квітів, так і листя, за рахунок використання перехідного мазка у переважній більшості елементів композиції.

З-поміж усіх робіт Тетяни Пати особливо відрізняється її панно «Голуб миру» 1960 (Додаток А, рис. А.1.5). У центрі композиції відділений від квітів знаходиться стилізований голуб у польоті, а рослини, що оточують його, неначе мають планетарні масштаби. Коли дивимося на цю мальовку, складається враження, що голуб пролітає над усією Землею і несе усім мир.

Майстриня Надія Білокінь надає перевагу петриківським композиціям «вазон» та «квітка». Зазвичай малюнки художниці асиметричні, у них немає одноманітності, всі елементи різні та неповторювані. Рівноваги у роботах Надія Білокінь досягає завдяки ритмічності у чергуванні кольорів.

Помітно, що Надія Білокінь починає побудову композиції з колірної плями, а не з лінії. Поступово такими «плямами» художниця заповнює усю площину картини, слідкує, щоб було чергування кольорів і не втарчалося головне. Колірна палітра майстрині обмежуються червоною, рожевою синьою, зеленою, жовтою і фіолетовою фарбами.

Якщо у Тетяни Пати квіти були хоч і стилізовані, але нагадувати реалістичні, то Надія Білокінь робить їх абсолютно умовними та площинними. Кольори Надія Білокінь підбирає більш життєрадісні ніж Тетяна Пата. Композиції у художниці достатньо статичні, є як симетричні («Гвоздики та мітлички», 1960 (Додаток Б, рис. Б.1.2); «Синій птах», 1960 (Додаток Б, рис. Б.1.2); «Дзвіночки», 1962; «Цибулька», 1960, так і асиметричні («Калина», 1961; «Жоржини з блакитною квіткою», 1961 (Додаток Б, рис. Б.1.3)), але завжди композиційно врівноважені завдяки ритмічному чергуванню колірних плям. Майстриня створює навіть жанрові композиції в техніці петриківського розпису («Весілля», 1960 (Додаток Б, рис. Б.1.4); «Весільна процесія», 1961). У Надії Білокінь усі квіти абсолютно різні та унікальні. Між елементами композиції художниця завжди лишає простір, біле тло, тому її роботи такі легкі, повітряні, приємні для споглядання, проте самі квіти і листочки виглядають щільними і декоративними.

А ось майстриня Параска Миколаївна Павленко лишає простір не лише між елементами композиції; самі її квіти, пташки і листочки прозорі та легкі. Це досягається завдяки тому, що художниця накладає мазки не щільно, а лишає між ними простір, щоб світилося тло.

Колірна гама робіт Параски Павленко теж була обмеженою. Вона використовувала червону, рожеву, жовту, синю та зелену фарби, працювала

аніліновими барвниками. Найвідомішою роботою майстрині є мальовка «Килимок» 1970 (Додаток В, рис. В.1.1). Тут Параска Павленко використовує і гармонійний ритм колірних плям у фризовому орнаменті, і дисиметрію в центрі композиції. Важливим засобом виразності є білий простір між фризом та центральною частиною мальовки, а також між елементами композиції, завдяки чому робота не виглядає перевантаженою.

Найперші петриківські розписи мали у своєму складі переважно лише квіти та листочки. Птахи з'явилися на малюнках лише у ХІХ столітті. Особливого розквіту вони набули у часи творчості Тетяни Пати («Птахи у квітах», «Зозуля на калині»). Майстри усіх наступних поколінь все більше і більше розширюють коло представників флори і фауни, починають малювати реальних птахів (лебідь, півень, зозуля, ластівка, голуб). Прийоми для їх зображення використовують ті ж самі, що і для зображення квітів, ягід та листя. Гребінець петриківського півника (Додаток Г, рис. Г.1.2) нагадує пелюстки квітів, крильця – то своєрідні цибульки. Зображення хвоста має повну свободу. Тут і листя, і квіти, ягідки, що розквітчані «по-петриківськи».

На початку 1970-х років майстриня Марфа Тимченко започаткувала сюжетно-пейзажний напрямок у петриківському розписі, що знайшов свою реалізацію у розписі магазину іграшок «Казка» у Києві. 1979 року Марфа Тимченко разом зі своїм чоловіком Іваном Скицюком та донькою Оленою Скицюк виконали там розписи в стилі петриківського розпису. На стінах магазину гостей радо вітали горбоконики, чапля і журавель (Додаток Г, рис. Г.1.3), лебеді, сорока-ворона, курочки з півниками. Магазин сприймався як казкове царство, проте значну частину розписів було знищено.

Майстрині Зоя і Тамара Кудіш розширили коло образів тварин і вивели петриківський розпис на рівень станкової графіки своїми ілюстраціями до українських казок та байок, найвідомішою з яких є ілюстрована казка «Колобок» (Додаток Г, рис. Г.1.4). На сторінках книжок граються мишки з котиком, лисичка і вовчик чекають на колобка, білочка сушить гриби, лисиця

несе півника та ще так багато всього, що заворожує не лише дитяче око, але і доросле.

Однією із найвідоміших сучасних майстринь петриківського розпису є Вікторія Тимошенко. Її ім'я добре знають не лише в Україні, але і за кордоном. Вікторія є Членом національної спілки майстрів народного мистецтва в Україні. Художниця дуже плідно працює, щороку її творчість набирає обертів. 2014 року Вікторія Тимошенко розмалювала петриківським розписом свій під'їзд, а згодом – гараж та автомобіль. Так вона змусила заговорити всю Україну не лише про себе, але і про традиційний петриківський розпис. Майстриня є учасницею багатьох художніх виставок навіть за межами України (виставки у Туркменістані, Німеччині, Болгарії). Ресторан української кухні у місті Ніцца прикрашений петриківськими мотивами у виконанні Вікторії Тимошенко (Додаток Д, рис. Д.1.1).

Художниця демонструвала українську культуру навіть у Китаї. Її розписом оздоблений український павільйон у Центрі ділових та культурних міжнародних відносин у місті Нінбо. Там же вона провела майстер-клас з петриківського розпису для всіх охочих, чим сприяла поширенню української культури за кордоном.

У творчості Вікторія Тимошенко надає перевагу як білому тлу, так і кольоровому, такому як темно-синьому, зеленому, бордовому. Намагається уникати чорного фону у роботах. У її творах поширеними є квіткові мотиви, різноманітні образи птахів та людей. Помітно, що майстриня приділяє велику увагу колористичній складовій своїх мальовок. Композиції художниці завжди врівноважені, є як динамічні асиметричні, так і симетричні. Своєрідна стилізація пташок – то візитна картка Вікторії Тимошенко (Додаток Д, рис. Д.1.2). Саме диво-птахи роблять її роботи неповторними та пізнаваними з-поміж інших майстрів. Майстриня віртуозно створює стилізації різних тваринок. Сиви, котики, жабенята, лебеді, коники і зайченята, виконані петриківськими мазочками урізноманітнюють художні образи майстрині

(Додаток Г, рис. Д.1.3). Важливе місце у творчості Вікторії Тимошенко посідає зображення людей, а також мотиву дерева життя. Саме дерево життя зображене в ресторані у Ніцці.

Мотив дерева життя є улюбленим образом майстрині Тамари Вакуленко (Додаток Е, рис. Е.1.1). Художниця сповідує давні петриківські традиції, надає перевагу монументальним роботам, хоча має в арсеналі творчості і розпис ужиткових речей, невеличкі листівки та ілюстрації. Дерево життя у її виконанні можна побачити на стінах та великих полотнах. Переважно це симетричні композиції з чітко визначеною колірною гамою. Разом з чоловіком Олександром Вакуленко Тамара виконала розпис Національної спілки майстрів народного мистецтва у Києві, приміщення громадського об'єднання «Постпуп» у Харкові, де було зображено дерево життя. Композиції Тамари Вакуленко завжди повітряні і легкі, вони неначе «дихають», при цьому мають велику кількість елементів.

А ось роботи Тетяни Гарькавої, соковиті і яскраві, наповнені квітами і плодами, мають менше «повітря» у собі, більш стиснуті («Пісня соняхів» (Додаток Ж, рис. Ж.1.1.), «Рідна Україна» (Додаток Ж, рис. Ж.1.2)). Тло її мальовок зазвичай вщент заповнене дрібними елементами, а всі образи щільно розташовані один поруч з одним. Композиції з мотивом дерева життя Т.Гарькава завжди будує на основі чіткої симетрії.

Молодий художник Михайло Щербина створив цілий світ власних міфічних істот у техніці петриківського розпису («Дух оленя», «Справи трав'яних хранителів» (Додаток З, рис. З.1.1), «Земляний дракон із роду Дрібних» (див. додаток З, рис. З.1.2), «Втомлене сонце» (Додаток З, рис. З.1.3)). Його образи – це справжня революція в історії петриківського розпису. Сувенірна продукція з принтами нетридиційних робіт М.Щербини користується шаленим попитом серед українців. Навчався Михайло у львівського майстра кераміки Олександра Опарія, який опанував петриківку самотужки за посібниками Пелагеї Глущенко. Варто відзначити, що вплив

творчості П.Глущенко найбільше позначився саме на львівських та київських сучасних майстрах.

Отже, до композиції вазон, або дерево життя зверталися як найперші майстри петриківського розпису, так і майстри сучасності. Вплив часу вносив свої корективи у творчість художників, проте об'єднують всіх традиційні принципи та засоби малювання. Кожен з майстрів приносить щось нове у загальноприйнятій нормі розпису, цим самим сприяє його художньому розвитку.

1.3. Творча робота над художнім образом, композиційним та колористичним вирішенням авторської серії панно «Коловорот»

Народне декоративно-прикладне мистецтво приваблювало нас ще змалечку. У 15 років почали відкриватися секрети петриківського декоративного розпису. Саме тоді цей вид мистецтва полонив душу і серце. Були періоди піднесення і розчарування у власних вміннях, але такий нахил до народного мистецтва був підтриманий одного дня викладачами, а думки обрати саме петриківський розпис як тему дипломної роботи з'явилися ще на першому курсі.

Ідея створення композиції, пов'язаної з деревом життя, з'явилася на другому курсі бакалаврату, коли ми вивчали шрифти та орнаменти. Поштовхом стало створення символічної композиції «Писанка» (Додаток К, рис. К.1.1), в основу якої була покладена схема дерева життя. Проте символіка світового дерева настільки багата, що мало однієї роботи, аби показати всю її значущість і велич.

На створення серії декоративних панно надихнули мальовки сучасних майстрів петриківського розпису. Зокрема, це відома не лише в Україні, але і за кордоном, майстриня з Дніпра Вікторія Тимошенко. В.Тимошенко має кілька серій робіт «Стихії» (Додаток К, рис. К.1.2), «Пори року» (Додаток К,

рис. К.1.3). Художниця також систематично видає авторські календарі в техніці петриківського розпису.

Саме після перегляду таких серій робіт і з'явився задум створити серію декоративних панно «Коловорот», який втілював би художній образ частин доби, мандрів сонця. До цієї теми зверталася художниця Олеся Вакуленко у диптиху «День і Ніч» (Додаток К, рис. К.1.4), 2012 р.. Майстриня створює композиції у народному стилі, техніка виконання цих робіт має багато спільного з петриківським розписом.

Тема нічного часу доби зображена і в мальовці Тамари Вакуленко «Метелики» (Додаток К, рис. К.1.5), настрої сходу місяця передано у композиції Валентини Панко «Вечір» (Додаток К, рис. К.1.6). Майстриня Роксолана Чуднівєць також у своєму панно «Вечір» (Додаток К, рис. К.1.7) надає перевагу холодним відтінкам.

Ми вирішили створити серію панно «Коловорот», взявши за основу мотив дерева життя. Дерево життя, або світове дерево – це ніби символічна модель світу. Воно завжди має стовбур, знизу у підземному царстві мешкають риби, жаби, змії, на землі живуть люди, коні, баранці, ну а верхня частина – то місце життя богів. Там мешкають птахи – посланці від Бога до людей, комахи, квіти.

Таким чином, кожна частина панно несе у собі смислове навантаження. Символами ранку є півник, олень, ластівки, ніч символізує сова. Багато елементів взяті із народної чи літературної символіки. Так, у колискових часто співають про котика, а у пісні-колисковій «Спи, моя радість, усни» Фрідріха Вільгема Готтера у перекладі Софії Свириденко йдеться про рибок, що заснули в озері. Вдень у нас трудяться бджілки з коником, а ввечері з поля повертаються баранці та овечки. Герої композицій також можуть відвідати вечірню службу у церкві або ж змолоти борошно.

Роботу ми починали з невеличкого ескізу. Спочатку планували ділити кожен композицію на три частини, що є типовим і традиційним для дерева

життя. Проте у процесі роботи замінили наше дерево життя його традиційним аналогом – вазоном. Вазон часто зображають у традиційній вишивці, ткацтві, писанкарстві, а також у народних розписах, як модель Всесвіту, тобто Світового дерева, дерева життя. Перші ескізи містили у собі композиційні плями, що позначали де і що буде розташовуватися. Далі продумувалися образи, що наповнюватимуть кожен складову панно.

Коли все було продумано та визначено, настав час виходити на повноформатний ескіз (додаток Л, рис. Л.1.1). Розмір кожного панно було визначено 50х70 см. На білому папері від загальних композиційних плям до їх поступового уточнення з'являлися образи тварин, квітів, пташок.

Для роботи були потрібні:

- дизайнерський картон 50 x 70 см;
- гуашеві фарби
- пензлики з котячої шерсті та синтетичні пензлі
- піпетка.

Кожне панно містить елементи пейзажів, зокрема на композиції «День» є хатинки. Це підкреслює важливість рідної хати, дому у кожної людини. До того ж день – це найсвітліший час доби, світле життя, початок життя, коли рідна домівка особливо важлива.

Перші пейзажі, що були створені у техніці петриківського розпису, належать Тетяні Паті. Саме її букети і дерева життя починали нагадувати чудернацькі кущі, де мешкають диво-птахи. Пейзажні композиції створювала і Надія Білокінь, але у її виконанні вони були дуже площинні, одноколірні та декоративні. Розвинувся пейзаж у творчості Марфи Тимченко, яка збільшила коло образів природи у роботах.

Яскравим прикладом нетрадиційних робіт петриківського розпису є пейзажі Федора Панка та Ірини Вапнярської-Кудас. Композиції художників несуть у собі національний характер українського народу. Цікавими є пейзажі школи майстрині Венгліньської Анни Юріївни, яка була ученицею відомої

Пелагеї Глущенко. Пейзажі у техніці петриківського розпису з дотриманням правил перспективи – це своєрідна візитівка Анни Юрїївни. У її композиціях всі дерева, квіти, будівлі зображено з урахуванням правил повітряної перспективи, лінійна зберігається вкрай рідко. Наявність будь-якої перспективи суперечить законам петриківського розпису, де всі об'єкти зображаються окремо, рівнозначно і не перекривають одне одного. Проте саме це і робить школу Анни Венглінської такою унікальною, адже вона переносить традиційні петриківські елементи та образи на звичайні пейзажі. Свої елементи пейзажів ми хоч і запозичуємо за манерою виконання в Анни Венглінської, але робимо їх більш площинні та декоративні на традиційний манер. Образи яблук і грушок були створені за мотивами розписаних меблів з фруктами Тетяни Гарькавої.

Суттєве значення було приділено кольору кожного панно. Колірна гамма робіт має викликати у глядачів асоціації з певною частиною доби.

Наступним етапом після детальної проробки повноформатних ескізів було перенесення контуру на картон, майбутнє тло. Фон ми обрали такий, що сприяв би розкриттю властивостей певних частин доби: день має світло-жовте тло, ранок – світло-рожеве, вечір – бордове (тоді як більшість майстрів надають перевагу синьо-блакитному), а ніч – синє.

Хоч традиційний петриківський розпис малюється без олівця, проте ми допомагали собі нанесенням контурів під час виконання композиційно складної композиції.

Перш ніж виконувати розписи на темному кольоровому тлі, спочатку необхідно зробити «підкладку» з білої гуашевої фарби, змішаної з клеєм (Додаток Л, рис. Л.1.2). На місця, де будуть великі об'єкти наносимо білила з клеєм тонким шаром. Це сприятиме кращому звучанню кольору на темному тлі.

Далі ми почали виконувати композиції в кольорі. Важливим було дотримання законів колористики, врахування тональних і колірних

контрастів, дотримання тональної та композиційної рівноваги. Панно містять основні елементи і другорядні.

Спочатку ми виконували великі елементи – звірі, птахи, квіти, листя перехідним мазком (Додаток Л, рис. Л.1.3), використовуючи пензлик «колонок» та синтетичні пензлі. Далі з'єднували все стеблинками, малювали дрібне листя, комах, виконували так звану «виписку» та декорували об'єкти візерунками х традиційними петриківськими мазками (Додаток Л, рис. Л.1.4), переважно використовували пензлик з котячої шерсті. У процесі роботи слідкували, щоб другорядні елементи не були надто контрастні, а головне тримало композиційний центр. Під час роботи важливо слідкувати за тим, щоб усі мазки були плавні, фарба добре лягала на картон.

По завершенню робота оформляється у раму під скло чи тонкий пластик, попередньо стирається зайвий олівець.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ПЕТРИКІВСЬКОМУ РОЗПИСУ ДІТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Мета і зміст навчання петриківському розпису учнів закладів позашкільної освіти

Позашкільна освіта – важлива ланка освітнього процесу. Саме заклади позашкільної освіти дають можливість творчої діяльності учнів. Для дітей – це розвиток таких компетентностей як творча, соціальна, пізнавальна, практична, можливість подальшої самореалізації. А для батьків це безпечне і змістовне дозвілля їхніх дітей, всебічний розвиток і виховання.

Думка щодо виховання у молодого покоління поваги і терпимості знаходить підтримку у Концепції позашкільної освіти дітей і підлітків України, де вказано, що особлива увага має приділятися формуванню національної культури, почуття національної єдності.

Створення громадських дитячих об'єднань, де вивчають національні традиції та народні промисли допомагає вирішити проблему дозвілля молоді та їх майбутнього працевлаштування. Діяльність етнокультурних громадських організацій включає поєднання традиційних і новаторських форм роботи, заснованих на активній діяльності учнів (студії і художні колективи, арт-клуби, концерти, конкурси, виставки, фестивалі).

Естетичне виховання має важливе значення для виховання гармонійної всебічно розвиненої особистості. Саме образотворче мистецтво допомагає реалізувати цю потребу. Образотворча діяльність дуже захоплива і доступна кожному ще з дитинства. Мистецтво сприяє збереженню національної культури різних етносів та виховує почуття шанобливого ставлення не лише до власних традицій, але і до традицій інших народів [18;31].

Мета навчання петриківському розпису учнів закладів позашкільної освіти – розширити знання про традиційний петриківський розпис, навчити основам петриківського розпису, підвищити рівень зацікавленості

традиційним народним декоративно-прикладним мистецтвом, виховати дбайливе ставлення до національних традицій.

Основні завдання під час навчання петриківському розпису учнів закладів позашкільної освіти:

- ознайомити учнів з петриківським розписом як видом декоративно-прикладного мистецтва і як культурною спадщиною нашого народу;
- навчити основам петриківського розпису (основні елементи і базові мазки);
- закріпити знання і вміння з образотворчої грамоти;
- розвинути естетичний смак, образне мислення, уяву, творчі здібності, сприяти професійному самовизначенню учнів;
- сприяти розвитку високих моральних якостей, працелюбству, наполегливості, охайності, відповідальності.

Навчання петриківському розпису передбачає опанування основних традиційних мазків, властивим саме цьому розпису, виконання найпростіших вправ, копіювання робіт відомих майстрів, створення творчих композицій.

Для молодших учнів (6-11 років) у творчих роботах варто зробити нахил на використанні перехідного мазка, оскільки дрібні елементи виписки та додаткового декору потребують посидючості, терпіння, а особливо – майстерно напрацьованої техніки. Не варто зовсім виключати такі речі з дитячих робіт, оскільки труднощі – невід’ємна складова навчання, але перевантажувати вихованців дрібними елементами не варто.

Графічні вправи будуть корисні для старших учнів. Школярів 12-16 років можуть виконувати більш складні поєднання кольорів, перехідного мазка з випискою і графічним декором.

Під час навчання дітей петриківського розпису застосовуємо такі методи і прийоми навчання:

- наочний – основа будь-якого навчання;
- тактильно-чуттєвий;

- метод «віртуальна екскурсія» – для вивчення історії петриківського розпису;
- метод «взаємного навчання» – діти на деякий час уявляють себе вчителями і показують вправи іншим, при цьому закріплюють власні знання та вміння;
- спостереження за природою;
- метод театралізації;
- інтегровані заняття.

Під час роботи з молодшими школярами використовуємо елементи гри (виконання віршів, репортажів, вправа «мікрофон»). Одна з головних завдань в процесі гри – естетичне виховання. Ігри розвивають спостережливість, комунікабельність і навички командної роботи.

Навчання проводиться за фронтальною та індивідуальною роботою (див. Додаток М). Важливим є власний приклад викладача, його художньо-технічний рівень. Під час роботи обов'язково потрібно враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей. Завдання мають відповідати розвитку і вмінням учнів, бути посильними, цікавими, різноманітними.

Заняття петриківського розпису передбачають індивідуалізовані навчання на різних рівнях (група, підгрупа, окремі групи учнів, окремі учні). До такої групи можуть належати діти з особливими потребами, діти з нижчим володінням техніки чи навпаки високим, дітей з віковими, моральними, інтелектуальними, соціальними чи фізичними особливостями. Індивідуалізоване навчання сприятиме адаптації вихованців у соціальному середовищі, усвідомлення дитиною своїх сильних і слабких сторін, розвитку свідомості та відповідальності, пробудженню інтересу до художньої творчості, підвищенню рівня зацікавленості на занятті.

Формами контролю ефективності навчання і засвоєння учнями матеріалу виступають підсумкові заняття, участь у виставках, фестивалях, конкурсах, позакласних заходах.

У процесі навчання петриківському розпису діти не лише опановують основи техніки традиційного розпису, але і вивчають основи композиції (статика/динаміка, симетрія/асиметрія, ритм, рівновага, контраст/нюанс), колористики, вивчають властивості фарб, отримують базові знання про фактури, оволодівають нетрадиційними для малювання матеріалами (піпетка, соска, власний палець, зубочистка, зворотній бік пензлика, гумка, пензлики з котячої шерсті), вдосконалюють вміння роботи з фарбами, набувають навичок стилізації елементів природи та їх зображення, вчать планувати робочий процес, визначати послідовність виконання творчої роботи.

Технічне навчання традиційному розпису має на меті навчити вести плавну лінію пензликом, віртуозно закручувати вусики, робити пластичні заокруглені мазки. Це сприятиме виробленню каліграфічного почерку, легкого володіння пензлем і фарбами, досягненню плавних рухів. Опанування традиційним перехідним мазком дозволить з легкістю виконувати листочки і пелюстки довільних квітів навіть одним кольором (без переходу), розширить навички змішування кольорів і володіння фарбами.

Вивчення петриківського розпису сприяє патріотичному вихованню, естетичному вихованню, культурному просвітленню, пробудженню національної свідомості, збереженню культурно-національних традицій, розвитку художніх здібностей, професійному становленню, самореалізації, особистому зростанню. Навички, отримані під час вивчення петриківського розпису, будуть корисні для будь-яких форм образотворення у будь якій техніці образотворчого мистецтва.

2.2. Система завдань для ефективного навчання основам петриківському розпису дітей у закладах позашкільної освіти

Вивченню та аналізу петриківського розпису завжди приділялася велика увага. Зокрема, методичні праці за темою петриківського розпису є у доробку Тетяни Гарькавої, Пелагеї Глущенко, Миколи Кириченка, Федора Панка, Володимира Ружицького, Ганни Самарської, Василя Соколенка, Марфи Тимченко. Методисти пропонують два варіанти навчання дітей петриківському розпису, один з яких полягає у виконанні розпису одразу фарбами, а інший – у виконанні ряду навчальних вправ та підготовчого малюнка олівцем.

Палким прихильником ґрунтовної підготовки учнів під час вивчення петриківського розпису, що полягала у виконанні системи навчальних робіт і вправ був Федір Панко. Цієї ж думки дотримуємося і ми. Навчальний матеріал має подаватися від простого до складного. Завдання мають відповідати можливостям дітей, надаватися від найпростіших вправ до більш складних композицій.

Важливо перед початком роботи розповісти дітям про властивості фарб, приділити увагу основами композиції і кольорознавства. Для того, щоб опанувати техніку петриківського розпису, потрібно навчитися виконувати основні мазки, а саме «зернятко», «горішок», «кривеньке зернятко», «перехідний мазок» [28;159].

Під час педагогічної практики нами було розроблено систему завдань для оволодіння початковим рівнем петриківського розпису (див. Додаток Н).

Вправа «зернятко». «Зернятко» є основним елементом петриківського розпису. На його основі базуються усі інші вправи та елементи. Для виконання вправи необхідно розвести червону фарбу до стану рідкої сметани. Використовуємо пензлик з котячої шерсті, оскільки лише він може передати потрібну пластику і конфігурацію мазка. Пензлик (котячку) потрібно занурити у фарбу повністю, слідкувати за тим, щоб фарба набралася на нього рівномірно. Проводимо на аркуші паперу олівцем вертикальну лінію і перпендикулярно до неї уздовж робимо мазки по праву сторону. Пензлик

тримають вертикально, перпендикулярно до аркуша. Спочатку торкаємося паперу кінчиком, трішки протягуємо тоненький кінчик, поступово кладемо пензлик на папір і натискаємо корпусом пензлика так, щоб задня частинка утворила овальну форму. Мазок має форму зернятка яблука, при цьому його тонша частинка, «носик» направлена до вертикальної лінії, вліво. Мазки виконуємо одним дотиком та за один раз. Робимо кілька мазків уздовж лінії з одного боку, потім повертаємо руку і пензлик та робимо аналогічні мазки по ліву сторону від лінії, дзеркально. При цьому носики зерняток направлені до вертикальної лінії, вправо, носик до носика. Виконуємо такі мазки до кінця лінії. Потрібно старатися, щоб мазки мали однакову форму і розмір. Це сприятиме успішному виконанню наступних вправ «ромашка», «горішок», «кривенькі зернятка».

Вправа «косі зернятка». Ця вправа виконується так само, як і попередня, але якщо звичайні «зернятка» ми малювали перпендикулярно до лінії, то косі зернятка будуть розташовуватися до вертикальної лінії під кутом приблизно 45 градусів. Усі зернятка мають бути паралельні між собою, не накладатися один на один, не перетинатися з лінією. Виконуємо два види цієї вправи: коли зернятка напрямлені носиками вгору і вниз по обидва боки лінії.

Вправа «кривенькі зернятка» дещо відрізняються від двох попередніх вправ. З легким поворотом пензля протягуємо носик і наприкінці натискаємо всім корпусом. Виходить дійсно вигнуте, або ж «кривеньке» зернятко. Цю вправу потрібно виконувати з впевненістю і легкістю, одним рухом пензля. Носики кривеньких зерняток мають дивитися до лінії по обидва її боки, бути паралельними і мати однакову довжину. Мазки робимо направлені вгору та вниз дзеркально по відношенню до лінії. Кривенькі зернятка, легкі і повітряні. Вони вдало заповнюють простір, не перевантажують композицію і є незамінними під час виконання великих за розміром робіт, свідчать про високий професіоналізм майстра.

Вправа «маленький горішок». Для виконання вправи нам знову допомагає вертикальна лінія, накреслена олівцем. Кінчик пензлика опускаємо біля вертикальної лінії, малюємо пензликом ніби півколо, що огинає лінію справа, завершуємо мазок натиском біля лінії. Це ніби кривеньке зернятко, проте мазок починається і закінчується біля лінії, кінчики дзеркальних мазків майже торкаються один одного і утворюють форму, схожу на горішок.

Вправа «колосок». Мазок розпочинається не біля лінії, а трішки збоку від неї. Пензликом робимо легкий вигин у бік лінії під кутом і закінчуємо біля неї натиском. Це ніби кривенькі зернятка, тільки починаються не від краю лінії, а навпаки, закінчуються біля неї. Аналогічно повторюємо з іншого боку. Виходить конфігурація мазків, що мають кінці поруч, а їх носици розходяться в різні сторони. Кілька мазків поруч нагадують колосок.

Вправа «великий горішок». Для виконання цієї вправи вже не знадобиться вертикальна лінія. Для початку ми можемо допомогти собі олівцем, а згодом можна малювати одразу пензликом. Малюємо олівцем крапельку. Ставимо пензлик у гострячок крапельки і робимо кривенькі зернятка по контуру крапельки до її заокругленої частини. Після цього заповнюємо простір між ними меншими кривенькими зернятками, протягуючи тоненький носик. Виходить форма, схожа на горішок. З великих горішків можна складати цікаві квіти. При цьому самі горішки можна розташовувати як носиками до середини, так і назовні.

Вправа «ромашка» називається так, оскільки квітка, що вийде в результаті, найбільше нагадує саме ромашку. Беремо піпетку, можна скористатися і власним пальцем. Ставимо серединку майбутньої ромашки жовтеньким кольором. Виконуємо зернятка навколо серединки квіточки. Усі «носики» мають бути спрямовані до центру ромашки, а кругленькі «хвостики» назовні. Важливо, щоб зернятка були однакової товщини та довжини, виконані з однаковим натиском та розмахом. Спочатку можна допомогти собі і накреслити коло олівцем, згодом рука звикне і сама робитиме зернятка рівної

довжини. Вигляд ромашки буде змінюватися залежно від діаметру серединки та довжини зерняток. Так, наприклад, якщо серединка виконана соскою і має великий діаметр, а зернятка коротенькі, то квітка нагадує нам вечірнє сонечко. Якщо ж серединка маленька і зроблена піпеткою, а зернятка довгі і тендітні, то спостерігається ажурність сніжинки. Цікаво, що ромашка має багато варіацій з поєднаннями інших традиційних мазків. Так, замість зерняток можна зробити «маленькі горішки». Тоді у квітки вийдуть більш заокруглені пелюстки. А якщо обрати для пелюсток «великі горішки», то можна створити варіації квітів схожих як на фіалки, так і на гербери, залежно від довжини та ширини горішків.

Вправа «вишеньки». Піпеткою або соскою ставимо дві ягідки поруч одна з одною. Кінчиком пензлика проводимо до них тоненькі гілочки. Малюємо листочки «кривенькими зернятками». Виходять дві ягідки, як вишеньки, поруч на гілочці.

Вправа «ягідки». Піпеткою або соскою ставимо три ягідки одна поруч з одною так, щоб вони вписувалися у трикутник. Кінчиком пензлика проводимо стеблинки, а від них пускаємо листочки по обидва боки. На кінчиках ягідок малюємо «бубочки» у вигляді трьох коротеньких зерняток на кожній.

Вправа «калина». Малюємо овал і дугою відсікаємо його меншу частинку. У більшій будуть розташовуватися ягідки. Для їх виконання нам потрібні піпетка, соска чи власний палець. Ягоди калини можна виконувати одним кольором, шляхом занурення піпетки чи соски в одну фарбу. А можна спочатку занурити в червоний колір, а потім у помаранчевий – тоді ягідки матимуть непередбачувані переходи кольорів і виглядатимуть дуже живописно. У меншій частині овала малюємо тоненькі гілочки котячим пензликом, на яких тримаються ягідки. Зворотною стороною пензлика робимо крапочки-«бубочки» на ягідках.

Вправа «перехідний мазок». Для виконання цієї вправи нам знадобляться два кольори. Основний колір той, що набираємо на весь пензлик рівномірно,

повинен бути рідший за консистенцією. Колір, що беремо на кінчик, трошки густіший. Мазок починаємо від кінчика, поступово кладемо пензлик на всю його довжину і протягуємо його. Спочатку тягнеться той колір, що на кінчику, потім з'являється основний колір. Закінчуємо мазок підніманням пензлика на кінчик. Рука при цьому робить рух хвилькою: згори спускається нижче, протягує мазок вниз і знову підіймається вгору. Такого переходу не можна досягти ніяким іншим змішуванням фарб. Перед кожним мазком фарбу на кінчику потрібно поновлювати, за потреби основний колір теж. Перехідним мазком можна виконувати найрізноманітніші елементи: квіти, листочки, пташки, метелики і т.д.

Вправа «листя». Листочки у петриківському розписі мають найрізноманітнішу форму і способи виконання. Існує так зване «пірчасте листя». Його виконують котячим пензликком за допомогою кривеньких зерняток. Малюють форму листочка, внизу на його корінці ставляють точку, від якої будуть починатися усі мазки. Кривенькими зернятками заповнюють форму листочка, починаючи з центрального по обидва боки. Пірчасте листя буде цікавим, якщо замінити зернятка на горішки, або ж з одного боку виконати кривенькі зернятка, а з іншого – продовгуваті горішки.

Особливо живописні листочки виходять, якщо їх виконувати перехідним мазком. Для цього малюємо форму листочка і позначаємо на його корінці точку, до якої ми будемо вести всі мазки. Починаємо малювати листочок із центрального мазка – він найдовший – і поступово переходимо до крайніх. Якщо на кінчик брати жовтий колір, а для основи зелений, виходять плавні жовто-зелені переходи. Залежно від колористичного задуму композиції, на кінчик можна брати і рожеву, і блакитну, і навіть фіолетову фарбу.

Вправа «цибулька». Цибулька – основна квітка у петриківському розписі, що нагадує розрізану навпіл цибулину. На її основі малюються більшість інших квітів. Малювати починаємо з осі, на яку буде «одягатися» цибулька. Малюємо крапельку і ставимо на осі у нижній її частині точку. До цієї точки

ми будемо вести усі мазки під час виконання цибульки фарбами. Від цієї точки маємо крапельку, що дивиться вгору. Потім додаємо квітці пелюстки. Цибульку можна робити як симетричною, так і асиметричною, закругленою і витягнутою. Занурюємо пензлик у жовту фарбу, на кінчик беремо помаранчевий. Пензлик тримаємо вертикально, перпендикулярно до аркуша. Від кінчика поступово кладемо пензель на поверхню паперу, протягуємо вигнутий мазок, а наприкінці знову підіймаємо пензель на кінчик. Для наступного мазка потрібно поновити фарбу на кінчику, а за потреби – й основний колір на пензлику. Продовжуємо малювати пелюстки квітки, усі мазки спрямовуємо до центральної точки. Цибульку можна малювати і одразу фарбами без попередньої промальовки олівцем, використовувати довільну колірну гаму (див. Додаток Н, Рис. Н1.3).

Малювання комах – важливий етап навчання петриківському розпису. Комахи малюють, опираючись на раніше набуті навички. Потрібно навчитися виконувати метеликів, мушок, бабок, використовуючи основні мазки – зернятка, горішки, протягнуті зернятка. Бабки малюють у фас або з поворотом у три чверті, метеликів – у фас або профіль. Графічне виконання допоможе зрозуміти, як правильно вести мазки. Згодом можна виконувати комах і перехідним мазком. На основі даної вправи можна стилізувати будь-яку комаху.

Після опанування вихованцями всіх основних мазків і виконання вправ можна приступати до поєднання всіх вивчених елементів у маленькі композиції. Це повинні бути нескладні поєднання найпростіших елементів, які додадуть впевненості, підвищать майстерність. Наприклад, квіти, складені з горішків і зерняток у поєднанні з листочками. Таких конфігурацій може бути до 8 штук на аркуші А4. Усе це були перші кроки, основи петриківського розпису. Після їх опанування починають створювати складніші композиції.

Стрічкова композиція – фриз – найпоширеніший і найдавніший орнамент у петриківському розписі. В основі фризу лежить бігунець. Він може бути

складним і простим, симетричним і асиметричним. Найпростіший бігунець – хвиляста лінія, уздовж якої переплітаються квіти, ягідки, листочки. Такі орнаменти прикрашають кайму розписної тарілки чи скриньки, орнаментальної роботи.

Далі можна приступати до малювання складніших класичних композицій, серед яких є поширеними композиції «квітка» (коли на мальовці зображена одна основна квітка, яку доповнюють пуп'янки, дрібненькі квіти та листочки), «букет», або «вазон» (має кілька основних квітів, пуп'янки та листочки; композиція може бути симетрична і асиметрична), «килим» (одна з найдавніших композицій, де найголовніше розташоване по центру, а по боках розходяться легкі дрібні елементи; схожа на дерево життя, але її формат тяжіє до квадрату або горизонтально витягнутого прямокутника). Малювати починають від центру, з квітів. Потім переходять до листя і завершують дрібнішими елементами.

Наступним етапом є зображення *птахів*. Пташки у петриківському розписі є як фантазійні (жар-птиці, диво-птахи), та і стилізовані реалістичні (сова, зозуля, ворона, лебідь). Птахи у петриківському розписі малюють так, що при їх зображенні використовують елементи квітів: у півника гребінець нагадує пелюстки квітів, крильця пташок – цибульку. Хвостик розлітається немов квітка і доповнюється ягідками та листочками. Дітям подобаються ці образи і вони, зазвичай, працюють із задоволенням.

Важливим етапом для навчання будь-якому мистецтву є *копіювання зразків робіт* відомих майстрів. Це виховує скрупульозність і відповідальність, допомагає у відпрацюванні техніки, задає основу композиційної побудови і колірних поєднань, сприяє у визначенні манери виконання (більш графічна чи живописна), визначає схильність до певних кольорів і контрастів.

Далі можна розпочинати роботу *на кольоровому тлі та ужиткових речах*. Під час роботи на кольоровому тлі варто пам'ятати, що потрібно робити

«підкладку» білого кольору з клеєм ПВА під великі особливо світлі об'єкти, щоб збереглося звучання кольору. Під час оздоблення ужиткових речей важливо враховувати форму предмета, колір, фактуру. Дерево краще підбирати не грубе, а скло піскоструїти. Колірна гама мальовок має бути гармонійна, поєднуватися із тлом, композиція відповідати формі предмету.

Наступним етапом є *створення великих тематичних і сюжетних композицій*. Зазвичай першим етапом розробки творчої роботи є задум та зібрання художнього матеріалу, аналіз прототипів. Початковий задум – це вже наполовину ескіз майбутнього твору. У процесі роботи потрібно враховувати закони композиції і колористики. Робота має виглядати цілісною (твір не можна сприйняти як суму самостійних частин, лише зв'язано), контрастною (за кольором, формою, розміром, фактурою), мати сюжетно-композиційний центр.

Під час роботи з дітьми акцентуємо увагу на послідовності виконання декоративної композиції, а саме:

- задум, збір матеріалу, аналіз аналогів і прототипів;
- продумування композиції, виконання ескізу майбутнього твору невеликого розміру;
- виконання окремих частин композиції, творча розробка образів;
- виконання підготовчого малюнку олівцем на потрібному форматі;
- виконання творчої композиції фарбами;
- аналіз власної роботи.

Така схема навчання є ефективна для гурткової роботи за напрямком декоративно-прикладного мистецтва, для початкових мистецьких навчальних закладів, була апробована під час організаційно-виховної практики в ДПУ МДЦ «Артек» (Додаток П).

Петриківський розпис вимагає концентрації уваги, посидючості, наполегливості, цілеспрямованості, терпіння. Та навіть на заняттях гуртка з традиційного петриківського розпису корисно робити певний відхід від

традицій, знайомити дітей з іншими техніками у руслі петриківського розпису. Використання нетрадиційних технік для імітації петриківського розпису допоможе зрозуміти особливості виконання елементів розпису – пластику ліній і мазків, переходи кольору, опанувати їх в іншій техніці і знову перенести це у петриківку, запозичити нові образи з природи у творчість, розширити кругозір, підвищить інтерес до творчості. Дитина оволодіє новими засобами та інструментами, навчить мислити і проводити аналогію між різними техніками малювання.

В основі навчання петриківського розпису лежить спостереження за природою та опанування стилізації об'єктів природи. Найдоступнішим «матеріалом» для вивчення та стилізації є наша звична їжа. Звернення до східноазійського мистецтва художнього вирізання з фруктів та ягід *карвінг* дає можливість показати учням нові властивості звичних продуктів харчування та спосіб нестандартного втілення петриківського розпису. Таким «малюванням їжею» прославилася на всю Україну майстриня Тамара Бондар. Серед матеріалів її композицій – звичні продукти для супу чи борщу, які художниця перетворює у витвір мистецтва.

Розрізана навпіл цибулина нагадує нам традиційну квітку цибульку, а половинка полуниці – пелюстку квіточки. Нарізані смужки огірка, груші чи яблука дають можливість відтворити мазки листочків. Порізані колами морква та буряк сприяють увиразненню композицій, розстановці акцентів. Кріп, цибуля та петрушка слугують незамінними стеблами і дрібним листям. Композиції за мотивами петриківського розпису у техніці карвінг перегукуються з манерою вільного насиченого мазка майстрині Пелагеї Глущенко. Завданням для учнів є створити композицію з петриківськими мотивами у техніці карвінг, взявши за основу мальовки Пелагеї Глущенко.

Близькою до карвінгу є техніка *фуд-арт*. Нині це дуже популярний напрямок як серед майстрів мистецтва кулінарії, так і серед блогерів соціальних мереж, що цікавляться незвичною подачею їжі. У руслі

петриківського розпису учні можуть створити малюнки сметаною та варенням на млинцях, соусами, кетчупом, зеленню і макаронами на тарілках.

Вишукане поєднання петриківського розпису з пластиліном відкрила Майя Ландик. Майстриня створює композиції на картоні чи пластику, роль пензлика виконує вказівний палець, замість фарби – пластилін. Роботи Майя Ландик виконує як пласкі, так і рельєфні, на білому чи кольоровому тлі, квіткові і тематичні. Пластилін легко зміщується, що сприяє утворенню необмеженої кількості відтінків. До того ж техніка *пластилінографії* дозволяє виконувати композиції пласкі, рельєфні та об'ємні.

Малювати пластиліном за таким же принципом можна і на склі. Однак якщо Майя Ландик починає від загального і поступово переходить до дрібних елементів, то у роботі на склі ми починаємо з маленьких елементів переднього плану і поступово переходимо до великих об'єктів. Завданням для дітей слугуватиме створення панно з традиційними петриківськими квітами цибульками. Таким чином діти відпрацьовують перехідний мазок у пластиліновому живописі та розвивають тактильні відчуття.

Комбінувати петриківський розпис з графікою почали ще у часи творчості Марфи Тимченко. Нині поширеними напрямками графіки є *дудлінг* (створення композицій з найпростіших геометричних фігур) та *зентангл* (заповнення різноманітних форм нескладними орнаментами). Петриківський розпис можна перенести на інший художній рівень, якщо поєднати з такими видами графічних робіт. При цьому замість найпростіших геометричних фігур ми виконуємо традиційні «зернятка», «горішки» та їх поєднання. Завдання полягає у створенні стилізованих портретів тварин (зайчик, лисичка тощо), використовуючи для декору традиційні елементи розпису. Діти не тільки закріплюють навички виконання основних елементів розпису, але і вчаться нестандартно їх застосовувати.

Не менш вдало петриківський розпис поєднується з мистецтвом *витинанки*. У такому виконанні композиція матиме силуетне зображення,

виразну пластику ліній. Діти досліджують зміну силуету образів у порівнянні з колірним вирішенням. Завданням є створення композиції «Букет» або «Дерево життя» в техніці витинанки із зображенням силуетів традиційних квітів ромашки та цибульки.

Такий вид паперопластики як *квілінг* знайшов нове звучання в руслі петриківського розпису у творчості Клавдії Моргунової. Скручені смужки паперу в її руках перетворюються на продовгуваті перехідні мазки, зернятка, горішки. Використанні різних кольорів дозволяє імітувати навіть перехідний мазок, а папір добре передає його пластичність. Прикладом завдання є створення композиції з диво-птахом та квітами [28, с. 161]. Діти опановують техніку *квілінг* через призму традиційного розпису.

Отже, петриківський розпис учні будь-якого віку починають опановувати з основних традиційних мазків (зернятка, горішки, перехідний мазок) та елементів (ромашки, цибульки, листя). Під час роботи з дітьми молодшого шкільного віку у творчих роботах варто робити акцент на елементах, виконаних перехідним мазком, а зі старшими – вдосконалювати графічний декор і виписку.

Матеріал треба подавати поступово, від простого до складного, обов'язково використовувати наочність. Для урізноманітнення занять петриківського розпису і знайомства дітей з новими техніками та інструментами, звертаємося до таких технік як пластилінографія, карвін, *квілінг*, фуд-арт, витинанка, дудлінг та зентангл. Це підвищує ефективність навчально-виховної роботи, стимулює інтерес до навчання і творчості, допомагає оволодіти більшою кількістю матеріалів і технік.

ВИСНОВКИ

Петриківський розпис – давній народний промисел, який не втрачає своєї актуальності і постійно знаходить сучасне застосування. Ним захоплюються не лише в Україні, але і за кордоном. Петриківкою завітчані будинки, прикрашені сувеніри, побутові речі, одяг та аксесуари. Вивчення петриківського розпису в закладах освіти сприяє його збереженню, розвитку і популяризації, підвищує культурний рівень людей і розвиває творчі здібності.

У процесі дослідження обраної теми було вирішено такі завдання:

1. Конкретизовано історико-технологічні особливості петриківського розпису, які полягають у тому, що петриківка – це мистецтво вільних від кріпацтва людей. Джерелом образів була навколишня природа, зокрема рослини, що пов'язано з рільничим способом життя українців. Усі матеріали мали природне походження, а секрети малювання передавалися з покоління у покоління.
2. Здійснено аналіз образотворчих аналогів і прототипів авторської композиції, а саме були проаналізовані роботи перших відомих майстринь (Надії Білокінь, Параски Павленко, Тетяни Пати), провідною композицією яких було дерево життя, та сучасних майстрів Вікторії Тимошенко, Тамари та Олесі Вакулєнко, Михайла Щербини. Роботи майстрів сьогодення мають широке коло стилізованих образів, що виконані в техніці петриківського розпису. Особливо колоритні та нетрадиційні образи створює художник Михайло Щербина.
3. Простежено динаміку процесу творчого пошуку над художніми образами авторських панно, від задуму, пошуку образів, лінійного ескізу до колористичного рішення. У процесі створення композицій враховувався як творчий підхід інших майстрів, так і власний досвід. Особливу увагу було приділено сюжетно-символічному пошуку образів.
4. Виокремлено цільову і змістову складові навчання петриківському розпису у закладах позашкільної освіти, які полягають у подачі матеріалу від

простого до складного, веденні індивідуалізованого навчання. Метою є заохочення дітей до художньо-творчої діяльності, виховання поваги до національних традицій і цінностей;

5. Розроблено систему завдань для ефективного навчання петриківському розпису учнів закладів позашкільної освіти. Петриківський розпис учні будь-якого віку починають опановувати з основних традиційних мазків (зернятка, горішки, перехідний мазок) та елементів (ромашки, цибульки, листя). Під час роботи з дітьми молодшого шкільного віку у творчих роботах варто робити акцент на елементах, виконаних перехідним мазком, а зі старшими – вдосконалювати графічний декор і виписку. У роботі описано використання сучасних нетрадиційних технік у руслі петриківського розпису.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арт-село і "петриківка" замість сірості: як активісти відроджують мистецтво народних розписів. URL: <https://rubryka.com/article/uamaze/> (дата звернення: 12.03.2021)
2. Використання національних традицій на заняттях гуртків декоративно-ужиткового спрямування закладу позашкільної освіти. URL: <https://cutt.ly/3vV8CWa> (дата звернення: 23.01.2021)
3. Вісті Придніпров'я. Майстриня петриківського розпису з Дніпра створила в Китаї унікальну композицію. URL: <https://vesti.dp.ua/majstrinya-petrikivskogo-rozpisu-z-dnipra-stvorila-v-kitayi-unikalnu-kompoziciyu/> (дата звернення: 29.01.2021)
4. Гарькава Т.А. Петриківський розпис: навчальний посібник. Дніпропетровськ, 2016, 120 с, іл.
5. Глухенька Н. Петриківські декоративні розписи. Київ, 1965. 41 с.
6. Глухенька Н. Петриківські майстри декоративного розпису. Київ, 1959. 63с.
7. Глухенька Н. Творці прекрасного (про майстрів укр. декоративного розпису с. Петриківка). *Жовтень*. 1972. № 5. С. 126-130.
8. Глухенька Н., Тетяна Пата: альбом. Київ, 1973. 95 с.
9. Глухенька Н., Федір Панко: альбом. Київ, 1978. 77 с.
10. Декоративний розпис та орнаментика. URL: https://pidruchniki.com/istoriya/dekorativniy_rozpis_ornamentika (дата звернення: 25.10.2020).
11. Дидактичний аналіз різних трудових прийомів у зображеннях петриківського розпису. URL: <http://www.novapedahohika.com/noloms-982-4.html> (дата звернення: 21.03.2021).
12. Днепропетровские мастерицы покоряют Европу. URL: <https://job.gorod.dp.ua/news/107934> (дата звернення: 26.03.2021).
13. Довгаль С., Панко Ф. Культура Петриківки. *Україна молода*. 1999. 7 жовтня. С. 11.

14. Кириченко М. А. Український народний декоративний розпис. Навчальний посібник. Київ, 2006. 228 с.
15. Колобок. Казка. Ілюстратор Тамара Кудіш. Дніпропетровськ, 1990. 16с.
16. Кудіш Тамара Григорівна. URL: <https://cutt.ly/ovV3RKA> (дата звернення: 21.03.2021).
17. Методичні вказівки до проведення занять в матеріалі: петриківський розпис, Французенко Т.І. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/3803.pdf> (дата звернення: 18.03.2021).
18. Мистецька освіта в Україні: розвиток творчого потенціалу в XXI столітті: Аналітична доповідь українською, російською, англійською мовами: наук. видання: URL: <https://cutt.ly/4vV3hD3> (дата звернення: 18.03.2021).
19. Міська виставка педагогічних технологій: Петриківський розпис як засіб розвитку творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку: веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/3vV3bHs> (дата звернення: 27.03.2021).
20. Навчальна програма «Декоративно-ужиткове мистецтво» Початковий, основний та вищий рівні. URL: https://zpo.ucoz.ua/Programu_/Estetichnu/dekorativno-uzhitkove.pdf (дата звернення: 18.03.2021).
21. Навчальна програма з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку «Петриківський розпис». URL: https://dniprorada.gov.ua/upload/editor/petrikivskij_rozpis.pdf (дата звернення: 18.03.2021).
22. Навчальні програми з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку: вип. 2 / за ред. Биковського Т.В., Шкури Г.А. Київ, УДЦПО, 2016. В. 2. 267 с. URL: http://udcpo.com.ua/PDF/METOD/zb_rnik_hud-est.pdf (дата звернення: 15.03.2021).

23. Навчально-виховне значення вивчення дітьми досвіду використання петриківського розпису у декоративному мистецтві. URL: <https://cutt.ly/TvV3rPT> (дата звернення: 29.10.2021).
24. Наукова бібліотека Київського Національного університету культури і мистецтв: Сучасні майстри петриківського розпису. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/proekti-biblioteki/proekt-skarbi-nacii/petrikivskiy-rozpis/suchasni-maustri-petrikivki> (дата звернення: 21.03.2021).
25. Нестандартні форми і методи організації занять петриківського розпису. URL: <http://www.refine.org.ua/pageid-5534-4.html> (дата звернення: 29.10.2021).
26. Особистий блог вчителя образотворчого мистецтва та історії Новохатської Оксани Олександрівни. Петриківський розпис. URL: https://novohatska.blogspot.com/2014/11/blog-post_43.html (дата звернення: 21.03.2021).
27. Особливості малювання Петриківського розпису. URL: <http://ksdnz151.dnepredu.com/ru/article/osoblivosti-maliuvannya-petrikivskogo-rozpisu.html> (дата звернення: 21.03.2021).
28. Петрик І.В. Науковий простір студента: пошуки і знахідки: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції (12 травня 2020 року): збірник тез. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. С. 159, 160-163.
29. Петриківський розпис. Історія Петриківки від Нової Січі до 1970-х років. URL: <https://cutt.ly/VvV9Mhk> (дата звернення: 27.03.2021).
30. Петриківський розпис. Як народжувався та відроджувався петриківський розпис. URL: <https://petrykivkapaint.livejournal.com/66869.html> (дата звернення: 27.10.2020).
31. Петриківський розпис. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Петриківський_розпис (дата звернення: 27.03.2021).

32. Про Державну національну програму "Освіта" ("Україна XXI століття")" від 3 листопада 1993 р. N 896: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> (дата звернення: 30.03.2021).
33. Про заходи щодо відродження традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів в Україні Із змінами і доповненнями, внесеними Указом Президента України від 31 жовтня 2013 року N 602/2013 «Про заходи щодо відродження традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів в Україні. URL: https://ips.ligazakon.net/document/U481_06» (дата звернення: 30.03.2021).
34. Руденко І. В. Найдосконаліший інструмент митця. Мистецтво та освіта. Науково-методичний журнал. Київ, 2006. № 3. С. 44–46.
35. Ружицький В.А., Малиніна А.О. Основи петриківського розпису: навчально-методичний посібник. Харків, 2003. 48 с.
36. Смолій Ю. Петриківське малювання. *Народне мистецтво*. 1997. №2. С.10-12.
37. Сучасні майстри петриківського розпису. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/proekti-biblioteki/proekt-skarbi-nacii/petriktivskiy-rozpis/suchasni-maystri-petriktivki/> (дата звернення: 21.03.2021).
38. Тимошенко Вікторія Миколаївна: веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/yvV9OKn> (дата звернення: 05.04.2021).
39. Титаренко В.П. Народні промисли України: навчальний посібник. Полтава, 2011. 524 с.
40. Харченко О.В., Горшкова-Кандурова Н.О. Мистецтво петриківського розпису: навчально-методичний посібник. Тернопіль, 2014. С. 5.
41. Що таке пластилін. URL: <http://samorobkin.com.ua/statti/shho-take-plastilin> (дата звернення: 30.09.2020).

42. Petrykivka. Міжнародне визнання на фоні виживання. URL: <https://petrykivka.dp.ua/petrykivka-mizhnarodne-viznannya-na-foni-vizhivannya/> (дата звернення: 27.02.2021).
43. Petrykivka. Надія Білокінь. URL: <https://petrykivka.dp.ua/downloads/books/nadiya-bilokin-petrykivka/> (дата звернення: 27.02.2021).
44. Petrykivka. Настінне малювання. URL: <https://petrykivka.dp.ua/downloads/books/nastinne-malyuvannya/> (дата звернення: 27.02.2021).
45. Petrykivka. Федір Панко. URL: <https://petrykivka.dp.ua/fedir-panko/> (дата звернення: 27.02.2021).
46. Petrykivka. Віра Павленко. URL: <https://petrykivka.dp.ua/vira-pavlenko/> (дата звернення: 27.02.2021).
47. Petrykivka. Ганна Самарська. URL: <https://petrykivka.dp.ua/ganna-samarska/> (дата звернення: 27.02.2021).
48. UAmaze @UAMAZEart Мистецька галерея. URL: <https://www.facebook.com/UAMAZEart/> (дата звернення: 29.03.2021).

ДОДАТКИ

Додаток А Творчі роботи Тетяни Пати

Рис. А1.1.
Тетяна Пата.
Троянди, 1928-
1930

Рис. А1.2.
Тетяна Пата. Жоржини,
1937

Рис. А1.3.
Тетяна Пата. Мальовка «Калина»,
1930

Рис. А1.4. Тетяна Пата.
Панно «Квіти», 1949

Рис. А1.5. Тетяна Пата.
Панно «Голуб Миру», 1960

Додаток Б
Творчі роботи Надії Білокінь

Рис. Б1.1.
Надія Білокінь.
«Гвоздики та
мітлики», 1960

Рис. Б1.2.
Надія Білокінь. «Синій птах», 1960

Рис. Б1.3.
Надія Білокінь.
«Жоржини з
блакитною
квіткою», 1961

Рис. Б1.4. Надія Білокінь. «Весілля», 1960

Додаток В
Творчі роботи Параски Павленко

Рис. В1.1. Параска Павленко. «Килимок» 1970

Додаток Г

Аналоги і прототипи творчої роботи давніх майстрів

Рис. Г1.1. Тетяна Пата. «Птахи у квітах»

Рис. Г1.2. В.Карпець «Півник»

Рис. Г1.3. Фрагмент розпису «Чапля і журавель» у магазині іграшок «Казка»

Рис. Г1.4. Тамара Кудіш, ілюстрація до казки «Колобок»

Додаток Д

Аналоги і прототипи творчої роботи майстрів сучасності

Рис.Д1.1. Вікторія Тимошенко.
Фрагмент розпису ресторану Української кухні у Ніцці

Рис.Д1.2. Вікторія Тимошенко.
«Царівна»

Рис.Д1.3. Вікторія Тимошенко.
«Ніч»

Додаток Е

Творчі роботи

Тамари Вакуленко

Рис.Е1.1. Тамара Вакуленко «Дерево життя»

Додаток Ж
Творчі роботи Тетяни Гарькавої

Рис.Ж1.1. Тетяна Гарькава. «Пісня Соняхів»

Рис.Ж1.2. Тетяна Гарькава. «Рідна Україна»

Додаток З
Творчі роботи Михайла Щербини

Рис.З1.1. Михайло Щербина
«Справи трав'яних хранителів»

Рис.З1.2. Михайло Щербина
«Земляний дракон із роду Дрібних»

Рис.З1.3. Михайло Щербина
«Втомлене Сонце»

Додаток К
Аналоги робіт, що сприяли творчо-композиційному пошуку вирішення
авторського панно

Рис. К1.1. Петрик Ірина. «Писанка»

Рис. К1.2. Тимошенко Вікторія. Серія «Стихії»

Рис.К1.3. Тимошенко Вікторія. Серія «Пори року»

Рис.К1.4. Олеся Вакуленко. Диптих «День і ніч»

Рис. К1.5. Тамара Вакуленко. «Метелики»

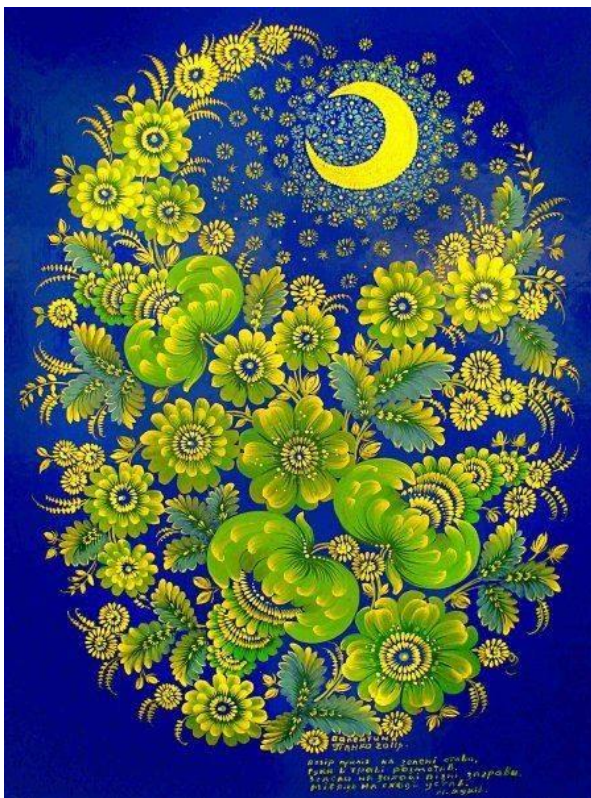

Рис. К1.6. Валентина Панко. «Вечір»

Рис. К1.7. Валентина Панко. «Вечір»

Додаток Л
Композиційно-колористичний пошук авторської серії робіт «Коловорот»

Рис.Л1.1. Лінійні ескізи

Рис.Л1.2. «Підкладка» на темному тлі

Рис.Л1.3. Основні колірні плями

Рис.Л1.4. Завершена работа

Додаток М
План-конспект проведення мистецького заходу
Організація мистецького заходу

Заняття для дітей 9-11 років

Тема: Листівка «Цибулька» в техніці петриківського розпису

Мета: ознайомити учнів з традиційним петриківським розписом, підвищити рівень зацікавленості традиційним народним мистецтвом.

Навчальна: набуття нових знань, умінь і навичок, їх практичне застосування; дізнатися, що таке петриківський розпис, опанувати основні типи мазків петриківського розпису, навчитися виконувати найпростіші елементи перехідним мазком, створити листівку «Цибулька» в техніці петриківського розпису.

Розвивальна: розвиток логічного та образного мислення, дрібної моторики пальців, пам'яті, спостережливості учнів, кмітливості, уміння застосовувати набуті знання у різних ситуаціях, розширення світогляду, розвиток універсальних якостей творчої особистості, поглиблення та розширення знань з образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва і супутніх предметів, вдосконалення навичок естетичного сприймання, активізація творчої ініціативи учнів.

Виховна: виховання поваги до національних традицій і народного мистецтва, інтересу до нових знань, спостережливості, охайності під час виконання роботи, позитивного ставлення до образотворчого мистецтва, любов до природи.

Форма проведення — майстер-клас.

Обладнання: інтерактивний комп'ютерний комплекс (або роздруківки робіт), аркуші паперу формату А4, фарби, пензлики, олівці, палітри, баночки для води, цибуля.

План сценарію позакласного заходу

№ з/п	Етапи проведення заходу

1	Визначення теми і мети заходу.
2	Планування заходу, підготовка матеріалів, завдань, наочності.
3	Психологічна підготовка учнів до заходу, організація та проведення майстер-класу
4	Аналіз проведеного заходу.

ХІД ПРОВЕДЕННЯ

1. Організаційні моменти, підготовка до заняття.

2. Повідомлення теми заняття. Бесіда про петриківський розпис.

Що ми знаємо про петриківський розпис? Петриківський розпис – це унікальне надбання української художньої культури. Він зародився ще у часи козацтва у селі Петриківка. Люди самі робили фарби з природних барвників, власноруч виготовляли пензлики з котячої шерсті і розмальовували свої помешкання різними візерунками. Переважно то були рослинні орнаменти. Джерелом натхнення була навколишня природа і фантазія майстра.

Фронтальна форма організації, демонстрація прикладів робіт з петриківським розписом. Проміжним результатом є зосередження учнів на темі заняття та готовність до роботи.

3. Бесіда про основні елементи петриківського розпису, про походження образів.

Сьогодні ми з вами уявимо себе майстрами народної творчості і спробує створити листівку із традиційною квіткою цибулькою Чому вона саме так називається? Бо квітка ця схожа на розрізану навпіл цибулину. Особливо це помітно на синій цибулі (демонстрація розрізаної цибулини, складання квітів з розрізаної цибулі). Ця квітка є базовою у петриківці, адже на її основі малюються інші традиційні квіти. До того ж саме квітка цибулька зображена на логотипі Петриківки.

Фронтальна форма організації, демонстрація прикладів робіт з петриківським розписом, розрізаної цибулини, фото логотипу Петриківки. Проміжним результатом є зацікавлення учнів темою.

4. Актуалізація опорних знань, Вступний інструктаж з виконання практичної роботи.

На попередніх заняттях ми з вами вже вивчали перехідний мазок. Пам'ятаєте, ми набирали на пензлик одну фарбу, потім занурювали кінчик пензлика в іншу і проводили плавний мазок, а на папері з'являвся вишуканий перехід з одного кольору в інший? Саме таким способом ми малювали рибку минулого разу, листочки і пташок у «Дереві життя».

Зараз ми з вами вивчимо ще кілька традиційних петриківських мазків, а саме «зернятка», «горішки», «протягнуті зернятка», а після їх опанування перейдемо до виконання листівки.

Фронтальна форма організації, демонстрація навчально-методичних матеріалів. Проміжним результатом є активізація уваги учнів.

5. Знайомство з основними елементами петриківського розпису. Демонстрація

Вправа 1. Виконання елемента «зернятко»

Уздовж вертикальної лінії пензликом наносимо мазки — «зернятка», схожі на краплі води, що падають, або ж на зернятка яблука. Пензлик тримаємо так, щоб вусик «зернятка» був перпендикулярний до лінії, проведеної уявно або олівцем. Корпусом пензлика натискаємо так, щоб мазок був овальної форми. Слід навчитися робити ці мазки легко, однакової форми.

Вправа 2. Виконання елемента «кривеньке зернятко»

Кінчик пензлика опускаємо біля вертикальної лінії. Витягуючи тонку лінію вусика, легким поворотом пензля робимо «кривеньке зернятко».

Вправа 3. Виконання елемента «горішок»

Цей елемент виконують кількома мазками елемента «зернятко». Мазки мають спільний початок і закінчуються поруч.

Вправа 4. Елемент «листя»

Листки малюємо на основі видовженого мазка. Верхівкою кожного листка є перший мазок, а вісь цього мазка — середина всього майбутнього

зображення (вона ніби задає основний напрям малюнка). Уздовж цієї уявної лінії, ніби спускаючись, поступово розташовуємо інші мазки, кінчики яких і є зубцями листків. Усі мазки закінчуються приблизно в одному місці листочка.

Фронтальна та індивідуальна форми організації, демонстрація навчально-методичних матеріалів, власний приклад. Проміжним результатом є готовність учнів до виконання практичної роботи.

6. Практична робота. Поетапне виконання листівки.

Після виконання основних вправ переходимо до малювання листівки.

Беремо аркуш формату А4 і згинаємо його навпіл. Кладемо зігнутий аркуш по вертикалі, олівцем робимо тоненькі «рамочку» від краю. Нижнє поле має бути більшим, а всі інші однакові, менші.

Малювати починаємо зі стебла. Воно має пластичну дугоподібну форму, на яку будуть «одягатися» всі елементи нашої композиції. У верхній частині стебла малюємо крапельку, ставимо точку на стеблі нижче половини крапельки. До цієї точки ми будемо вести усі мазки під час виконання цибульки фарбами. Від цієї точки малюємо крапельку, що дивиться вгору. Потім додаємо квітці пелюстки. Цибульку можна робити як симетрично, так і асиметричною.

Переходимо до листя. Малюємо два листочки, що нагадують за формою листя бузку. На кожному з них ставимо точку у нижній частині, до цієї точки будемо вести всі мазки.

Домальовуємо дрібні деталі на листівці: дрібна зелень, гілочки з ягідками і починаємо роботу з фарбами. Спочатку потрібно визначитися з колірною гамою майбутньої листівки. Кольори мають гармонійно поєднуватися між собою. Краще використовувати обмежену палітру кольорів, так робота виглядатиме більш цільною. Можемо обрати жовтий, зелений та помаранчевий, або ж білий, синій і зелений чи білий рожевий і зелений. Розпочнемо з квітки, адже саме вона є центральним елементом листівки. Занурюємо пензлик у жовту фарбу, на кінчик беремо помаранчевий. Пензлик

тримаємо вертикально, перпендикулярно до аркуша. Від кінчика поступово кладемо пензель на поверхню паперу, протягуємо мазок, а наприкінці знову підіймаємо пензель на кінчик. Для наступного мазка потрібно поновити фарбу на кінчику, а за потреби - і основний колір на пензлику. Продовжуємо малювати пелюстки квітки, усі мазки спрямовуємо до центральної точки.

Тепер переходимо до листочків. Для цього основним кольором беремо салатний, а на кінчик спочатку жовтий, далі помаранчевий і зелений. Починаємо малювати листочок із центрального мазка, він найдовший. Поступово переходимо до крайніх мазків.

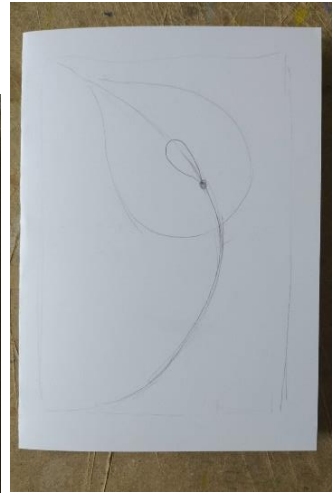
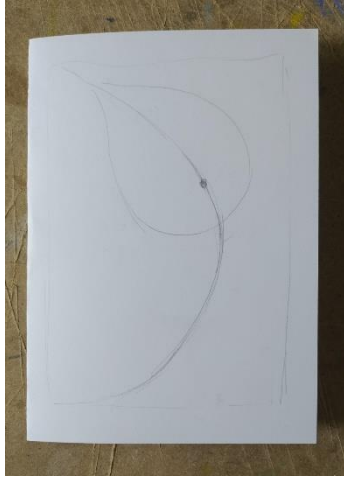
Потім приступаємо до дрібної зелені та ягідок. Спочатку малюємо дрібну зелень мазками «зернятко», «кривеньке зернятко», «протянуте зернятко». Ягідки зображаємо за допомогою піпетки, ватної палички чи власного пальчика. Завершуємо листівку тим, що ставимо протилежним кінчиком пензля крапочки на листочках, ягідках, в центрі квіточки. Після повного висихання стираємо олівець. Наша листівка готова!

Індивідуальна форма організації, демонстрація навчально-методичних матеріалів, технологічних карт. Проміжним результатом є виконання практичної роботи, що відповідає темі заняття.

7. Підведення підсумків, аналіз робіт.

Індивідуальна форма організації, перегляд виконаних робіт. Проміжним результатом є готовність учнів до аналізу та самоаналізу.

8. Прибирання робочих місць.

Наочність: технологічні карти, зразки мальовок з різними квітами, зокрема і з цибульками, репродукції мальовок відомих майстрів, цибуля, картини з овочів у стилі петриківського розпису.

Додаток Н
Система завдань для опанування петриківського розпису

Рис. Н1.1. Базові мазки та елементи петриківського розпису

Рис. Н1.2. Базові елементи петриківського розпису

Рис. Н1.3. Різновиди квітки цибульки

Рис. Н1.4. Різновиди листя

Рис. Н1.5. Малювання комах

Рис. Н1.6. Найпростіші композиції з основних елементів

Рис. Н1.7. Стрічковий орнамент

Рис. Н1.8. Композиція «Квітка»

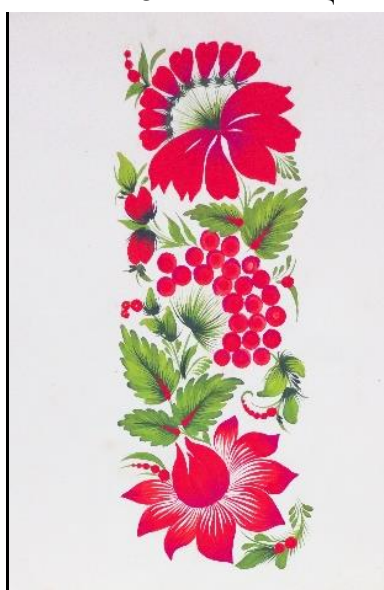

Рис. Н1.9. Складний орнамент

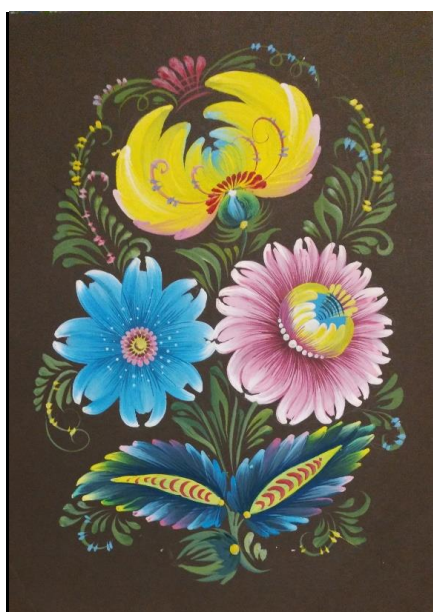

Рис. Н1.10. Творча композиція на кольоровому тлі

11, 12.

Рис. Н1.11 Пелагея Глуценко. Квітка, 1946

Рис. Н1.12 Пелагея Глуценко. Букет, 1946

Додаток П
Дитячі роботи

Рис.П1.1. Дитячі роботи. Листівка «Цибулька»

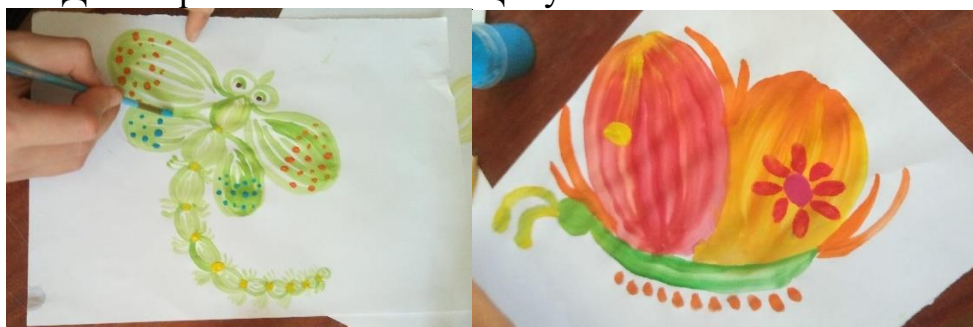

Рис.П1.2. Дитячі роботи. «Комахи»

Рис.П1.3. Дитячі роботи. «Калина»

Рис.П.1.4. Дитячі роботи. «Букет»

Рис.П.1.5. Дитячі роботи. «Бігунець»

Рис.П.1.6. Дитячі роботи. «Золота рибка»

Рис.П.1.7. Дитячі роботи. «Дерево життя»